

Garanțiile conferite suspectului sau inculpatului de art. 6 par. 3 din Convenție, în cauzele împotriva României

**Cristinel Ghigheci,⁴⁰⁶
judecător,
Curtea de Apel Brașov**

Rezumat:

Articolul 6 paragraful 3 din Convenția europeană a drepturilor omului asigură suspectului sau inculpatului o serie de garanții în procesele penale, enumerate în acest text la literele a)-e). În primul rând este garantat dreptul acestuia de a fi informat într-o manieră detaliată asupra naturii și cauzei acuzației, care a fost interpretat în sensul că acuzatul are dreptul de a fi informat în mod detaliat nu numai asupra cauzei acuzației, ceea ce înseamnă faptul material pus pe seama sa și asupra căruia se fundamentează acuzația, dar, în același timp, și asupra încadrării juridice date aceluia fapt. De asemenea, suspectului sau inculpatului trebuie să le fie asigurate dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării și dreptul de a se apăra el însuși sau de a fi asistat de un avocat. Curtea a subliniat deseori că dreptul la un avocat încă de la începutul procedurii este parte din garanțiile procedurale pe care Curtea trebuie să le aibă în vedere atunci când examinează dacă s-a încălcat acest drept. Un alt drept important garantat suspectului sau inculpatului de acest text este dreptul de a întreba sau de a solicita audierea martorilor acuzării și de a obține citarea și audierea martorilor apărării, în aceleași condiții ca și martorii acuzării Pentru realizarea acestei analize. Curtea a arătat că trebuie să privească cauza în ansamblul său și verifice modul în care au fost respectate nu numai drepturile apărării, dar și cele ale victimelor, precum și interesul public ca autorii unei infracțiuni să fie trași la răspundere într-un mod adecvat, precum și, dacă este necesar, drepturile martorilor. De asemenea, s-a subliniat că acest articol nu impune convocarea și interogarea oricărui martor al apărării. În sfârșit, suspectului sau inculpatului îi este asigurat dreptul de a fi asistat în mod gratuit de un interpret, ceea ce înseamnă că acuzatul care nu înțelege sau nu vorbește limba folosită în sala de audiere are dreptul la serviciile gratuite ale unui interpret, astfel încât să-i fie tradus sau interpretat orice act al procedurii declanșate împotriva sa, al cărui sens trebuie să îl înțeleagă pentru a beneficia de un proces echitabil.

⁴⁰⁶ E-mail profesional: cristinelghigheci@yahoo.com.

Abstract:

Article 6 paragraph 3 from the European Convention for Human Rights provides a number of guarantees in the criminal trials for the suspect or defendant, listed in this text at letters a) –e). Firstly, it is guaranteed his right to be informed in a detailed manner about the nature and cause of the accusation, which has been interpreted that the accused has the right to be informed in a detailed manner not only about the cause of the accusation, meaning the material fact imputed to him and on which the accusation is founded, but in the same time, about the legal classification of that fact. Moreover, the suspect or defendant must have the right ensured to have enough time and facilitations to prepare the defense and must also have the right to defend himself in person or to be assisted by an attorney. The court often underlined that the right to an attorney is part of the procedural guarantees which the Court must consider when examining if this right has been violated. Another important right guaranteed to the suspect or defendant by this text is the right to ask or to request the examination of the prosecution witnesses and to obtain the summoning and examination of the witnesses for the defense, under the same conditions as the prosecution witnesses for executing this analysis. The Court has shown that the case in its entirety must be considered and the rights not only of the defendant, but also of the victims must be checked in the way they have been respected, as well as the public interest that the authors of a crime should be held accountable in an appropriate manner, as well as, if necessary, the rights of the witnesses. It has also been underlined that this article does not impose the summons and interrogation of any witness for the defense. Eventually, the suspect or the defendant is ensured with the right to have the free assistance of an interpreter which means that the defendant who does not understand or speak the language used in court is entitled to benefit the services of an interpreter free of charge, thus he has translated to him or interpreted to him any act of the proceedings started against him, whose meaning he must comprehend in order to benefit of a fair trial.

Keywords: European Convention for Human Rights, the right to a fair trial, guarantees in the criminal trials, the right to have the free assistance of an interpreter

a) Dreptul de a fi informat într-o manieră detaliată asupra naturii și cauzei acuzației.

A. Principii generale.

Curtea a arătat că echitatea unei proceduri se apreciază în ansamblul acesteia.

Dispozițiile art. 6 par. 3 din Convenție impun necesitatea de a aduce la cunoștință „acuzația”. Actul de acuzare joacă un rol determinant în cadrul procedurilor penale; de la momentul emiterii lui, persoana în cauză este în mod oficial înștiințată, în scris, asupra bazei juridice și factuale a celor ce i se reproșează. Art. 6 par. 3 lit. a) recunoaște acuzatului dreptul de a fi informat în mod

detaliat nu numai asupra cauzei acuzației, ceea ce înseamnă faptul material pus pe seama sa și asupra căruia se fundamentează acuzația, dar, în același timp, și asupra încadrării juridice date acelui fapt (*Pélissier și Sassi c. Franței*, par. 51).

Aplicarea acestei dispoziții trebuie să se aprecieze în lumina dreptului mai general la un proces echitabil, garantat de par. 1 al art. 6 din Convenție (*Pélissier și Sassi c. Franței*). În materie penală, o informație exactă și completă asupra acuzațiilor aduse unei persoane și încadrarea juridică reținută de autoritățile judiciare reprezintă o condiție esențială a echității procedurii. Dispozițiile art. 6 par.

3 lit. a) nu impun o anumită formă particulară cu privire la maniera în care cel vizat trebuie informat asupra naturii și cauzei acuzației aduse împotriva lui.

Curtea a observat că există o legătură între lit. a) și b) ale art. 6 par. 3, astfel că dreptul de a fi informat asupra naturii și cauzei acuzației trebuie să fie privit la lumina dreptului acuzatului de a-și pregăti apărarea.

B. Aplicarea principiilor generale în cauzele împotriva României.

Schimbarea încadrării juridice a faptei.

În cauza *Begu c. României* Curtea nu a contestat dreptul pe care Curtea Supremă de Justiție îl avea, în virtutea art. 334 din vechiul C.pr.pen., de a schimba încadrarea juridică a faptei deduse judecății (*Pélissier și Sassi*, par. 62). Cu toate acestea, ea a observat că acest drept era însoțit de garanții procesuale în favoarea inculpatului care priveau orice încadrare juridică, indiferent de elementul care era vizat: legal, material sau subiectiv al infracțiunii.

În cauză, doar cu ocazia deliberării, prin urmare după închiderea dezbaterilor, Curtea Supremă de Justiție a procedat la schimbarea încadrării juridice. Era, în mod evident, prea târziu pentru exercitarea drepturilor apărării (*Dallos c. Ungariei*, par. 47-53; *Vesque c. Franței*, par. 42-43), cu atât mai mult cu cât pe durata procedurilor reclamantului nu i se imputase și nici nu se dezbătuse niciodată comiterea faptei din culpă.

Curtea nu a acceptat argumentul Guvernului potrivit căruia noua încadrare juridică i-a profitat reclamantului în raport de pedeapsa mai blândă prevăzută de lege pentru infracțiunea de neglijență în serviciu. Ea a constatat, în acest context, că reclamantul a fost condamnat pentru prima dată în fața Curții Supreme de Justiție.

În lumina acestor elemente, Curtea a estimat că s-a adus o atingere dreptului reclamantului de a fi informat într-o manieră detaliată asupra naturii și cauzei

acuzației care i se aducea, precum și dreptului său de a dispune de timpul și înlesnirile necesare pregătirii apărării. În consecință, a avut loc o încălcare a art. 6 par. 3 lit. a) și b) combinat cu par. 1 al aceluiași articol din Convenție.

În cauza *Szabo c. României* s-a reținut că la 15 octombrie 2002 tribunalul a pus în discuție schimbarea de încadrare formulată de către procuror, din loviri sau vătămări cauzatoare de moarte în infracțiunea de omor deosebit de grav, prevăzut de art. 174-176 lit. a) din vechiul C.pen.. Tribunalul a amânat cauza pentru a permite reclamantilor să prezinte concluzii scrise cu privire la această cerere.

Printr-o încheiere din data de 29 noiembrie 2002, instanța a dispus schimbarea încadrării juridice în infracțiunea de omor calificat și a dispus efectuarea expertizei medico-legale a reclamantilor, având în vedere că aceasta era obligatorie conform legii pentru persoanele acuzate de omor deosebit de grav. Cauza a mai fost amânată de trei ori pentru lipsa raportului de expertiză.

La 22 aprilie 2003, Tribunalul a revenit asupra încadrării juridice, și a condamnat reclamantii pentru săvârșirea infracțiunii de lovire sau vătămări cauzatoare de moarte și violare de domiciliu. Prin decizia din data de 23 octombrie 2003 Curtea de Apel Târgu Mureș a respins apelul procurorului.

Curtea a constatat că cererea procurorului de schimbare a încadrării juridice a fost discutată în ședință publică în mai multe ocazii pe parcursul procedurii. Reclamantii au fost prezenți la toate aceste ședințe și au fost reprezentați de avocați aleși. Au avut și au uzat de dreptul de a depune concluzii scrise în privința chestiunilor puse în discuție în fața tuturor instanțelor (a contrario, *Pélissier și Sassi c. Franței*).

Având în vedere cele ce preced, Curtea consideră că instanțele naționale

au acordat reclamantilor posibilitatea de a-și exercita în mod efectiv și într-un termen rezonabil dreptul la apărare cu privire la schimbarea încadrării juridice

Prin urmare, acest capăt de cerere a fost respins ca vădit nefondat în conformitate cu art. 35 par. 3 și 4 din Convenție.

b) Dreptul de a dispune de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării.

A. Principii generale.

În conformitate cu jurisprudența Curții, în sensul art. 6 „acuzăția” poate fi definită ca fiind notificarea oficială a unui individ de către autorități despre presupunerea că a săvârșit o infracțiune sau atunci când „situația (suspectului) este afectată semnificativ” (a se vedea *Deweer c. Belgiei*, par. 46).

În ceea ce privește privilegiul împotriva autoincrimării sau dreptul de a nu face nicio declarație, Curtea a reiterat că acestea sunt general recunoscute de standardele internaționale, constituind baza unui proces echitabil. Scopul acestora este de a oferi protecția unei persoane împotriva constrângerii autorităților, de a evita erorile judiciare și de a atinge ținta urmărită de art. 6. Privilegiul împotriva autoincrimării privește în primul rând respectarea voinței unei persoane acuzate de a nu da declarații și presupune ca acuzarea să încerce să probeze acuzațiile fără să apeleze la găsirea de probe prin constrângere și represiune față de acuzat (a se vedea *Saunders c. Regatului Unit*, 17 decembrie 1996, par. 68-69). Pentru a examina dacă o procedură a respectat privilegiul împotriva autoincrimării, Curtea trebuie să examineze natura și gradul constrângerii, existența unor garanții în cadrul procedurilor și importanța probei obținute (a se vedea *Bykov v. Rusiei*, par. 92).

Dreptul la un avocat încă de la începutul procedurii este parte din

garanțiile procedurale pe care Curtea trebuie să le aibă în vedere atunci când examinează dacă s-a încălcat acest drept. Îndeosebi, pentru ca dreptul la un proces echitabil să rămână „efectiv și practic”, art. 6 par. 1 stipulează, ca regulă, ca accesul la avocat să fie dat încă de la începutul interogării suspectului de poliție, mai puțin dacă se dovedește că, în circumstanțele unui caz particular, sunt motive întemeiate să se restricționeze acest drept. Drepturile apărării sunt, în principiu, iremediabil prejudiciate dacă declarațiile incriminatorii făcute fără acces la un avocat în timpul interogării de către poliție stau la baza condamnării (a se vedea *Salduz c. Turciei*, par. 54-55).

Curtea a reiterat că nu este competentă să analizeze o plângere referitoare la presupuse erori de fapt sau de drept comise de instanțele interne, cu excepția cazului când consideră că aceste erori au determinat o posibilă încălcare a unor drepturi și libertăți conferite de Convenție (a se vedea *Bykov c. Rusiei*, par. 92).

În timp ce art. 6 garantează dreptul la un proces echitabil, acesta nu stabilește reguli de admisibilitate a probelor, care sunt în principal reglementate de legea națională (a se vedea *Brualla Gómez de la Torre c. Spaniei*, par. 31, și *García Ruiz c. Spaniei*, par. 28). Prin urmare, nu este rolul său să determine dacă o tipologie anume de probe – de exemplu, probe obținute nelegal conform legii naționale – pot fi admise sau dacă acuzatul este vinovat sau nu. Întrebarea la care trebuie să se răspundă este dacă procedurile în ansamblu, incluzând felul în care probele au fost obținute, au fost echitabile. Aceasta implică o verificare a „nelegalității” în discuție și natura încălcării, atunci când s-a încălcat alt drept din Convenție.

Pentru a determina dacă procedurile în ansamblu au fost echitabile, trebuie să

Dreptul la un avocat încă de la începutul procedurii este parte din garanțiile procedurale pe care Curtea trebuie să le aibă în vedere atunci când examinează dacă sa încălcat acest drept.

se ia în calcul dacă drepturile apărării au fost respectate. Trebuie verificat în concret dacă reclamantul a avut posibilitatea de a contesta autenticitatea probelor și a se opune folosirii lor. Mai mult, calitatea probei trebuie luată în considerare, inclusiv dacă circumstanțele în care a fost obținută oferă dubii cu privire la acuratețea și autenticitatea sa (a se vedea *Bykov*, par. 90). De pildă, Curtea a mai reținut că faptul că instanțele interne s-au bazat numai pe interceptări telefonice obținute nelegal nu constituie o încălcare a caracterului echitabil prevăzut de art. 6 din Convenție (a se vedea, printre alții *Khan c. Regatului Unit*, par. 34, *P.G. și J.H. c. Regatului Unit*, par 76, și *Dumitru Popescu*).

Curtea a subliniat că art. 6 par. 3 lit. b) din Convenție asigură oricărei persoane acuzate de o infracțiune dreptul să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale. Mai mult, „înlesnirile” care trebuie asigurate oricărui acuzat includ posibilitatea de a fi informat, pentru pregătirea apărării sale, despre rezultatul cercetărilor efectuate pe parcursul procesului.

Curtea a constatat că accesul nerestricționat la dosarul cauzei și folosirea nerestricționată a notițelor, inclusiv, după caz, posibilitatea de a obține copii ale documentelor relevante, constituie garanții importante ale procesului echitabil. Neasigurarea acestui tip de acces a reprezentat, în motivarea

Curții, unul dintre factorii care au determinat constatarea încălcării principiului egalității armelor (a se vedea *Matyjek c. Poloniei*, par. 59 și 63 și *Luboch c. Poloniei*, par. 64 și 68).

B. Aplicarea principiilor generale în cauzele împotriva României.

Accesul avocatului la documente și probe. În cauza *Beraru c. României* Curtea a reținut că avocații reclamantului nu au putut obține acces direct la dosarul cauzei decât într-un stadiu târziu; inițial, nu li s-a furnizat nicio copie a rechizitoriului. Mai mult, aceștia nu au putut obține o copie a transcrierilor interceptărilor telefonice sau o copie înregistrată a convorbirilor telefonice interceptate folosite ca probe în dosar. În această privință, avocații reclamantului au adresat instanțelor interne numeroase cereri pentru încuviințarea accesului la dosar. De asemenea, Curtea a reținut că lipsa accesului la dosar, care a cauzat dificultăți pentru pregătirea apărării, a fost tocmai motivul invocat de avocații reclamantului pentru a cere renunțarea la mandatul de reprezentare a reclamantului.

În cauza *Blaj c. României* Curtea a analizat aspectul privind accesul avocatului reclamantului la înregistrările audio și video. S-a reținut că Înalta Curte, printr-o adresă, a comunicat că avocatul reclamantului poate consulta înregistrările efectuate în cauză doar la cererea expresă a Curții Europene a Drepturilor Omului, în cazul în care o cauză este înregistrată pe rolul acesteia. Avocatul reclamantului a obținut o astfel de autorizare, fiindu-i indicate trei perioade în care poate consulta dosarul. După ce s-au prezentat prima dată, reclamantul și avocatul său nu s-au mai prezentat apoi pentru consultarea dosarului.

Utilizarea declarației inculpatului și a înregistrării convorbirilor telefonice. În cauza *Niculescu c. României* Curtea a

notat că, la momentul primelor declarații date de reclamantă, chiar dacă nu ar fi fost de față în timpul interogării efective, avocatul său a citit declarația dată de reclamantă, mai înainte de a o semna, astfel încât avea cunoștință de conținutul său pentru a o consilia pe reclamantă. Mai mult, reclamanta avea posibilitatea să revină asupra declarației în prezența apărătorului său, iar aceasta nici nu a susținut că a fost constrânsă a semna declarația.

Totodată, Curtea a constatat că prima instanță la care reclamanta a invocat aceste aspecte a explicat în detaliu de ce trebuie considerat că reclamanta a dat declarație în mod liber și fără constrângeri. Curtea a mai apreciat că reclamanta a dat detalii precise și coerente ce puteau fi cunoscute numai de către aceasta și a mai constatat că aceasta nu s-a plâns în fața autorităților interne despre faptul că la începutul procedurii de interogatoriu nu a fost informată de procuror despre acuzațiile ce i se aduceau. Mai mult, părțile au fost de acord că reclamantei i s-a prezentat și raportul S.R.I., iar având în vedere conținutul aceluși raport, Curtea a apreciat că, în sensul Convenției, reclamanta avea suficiente elemente la dispoziție pentru a înțelege acuzațiile ce i se aduceau (a se vedea *Aleksandr Zaichenko c. Rusiei*, par. 42, și *Begu c. Romanej*, par. 138). Totodată, în afară de declarația olografă a reclamantei, toate celelalte declarații purtau mențiunea că a fost informată despre natura acuzațiilor.

În ceea ce privește puterea probatorie a primelor declarații ale reclamantei, Curtea a constatat că probele nu au o putere probatorie dinainte stabilită, conform dreptului intern, astfel că instanțele sunt libere să le interpreteze în contextul cauzei, pe baza elementelor avute la dispoziție. În cauză, instanțele naționale și-au bazat decizia pe un ansamblu de probe, dintre care declarația

incriminatoare a reclamantei a fost numai un singur element, fiind astfel pusă în context și examinată în raport de restul elementelor din dosar.

Pentru aceste motive, Curtea a reținut că modul în care a fost condusă interogarea inițială a reclamantei nu a încălcat drepturile apărării, în sensul art. 6 din Convenție.

Referitor la transcrierile convorbirilor telefonice, Curtea a constatat că, în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală, instanțele naționale au acceptat ca probă în dosar procesul-verbal al procurorului privind conversațiile telefonice între inculpați în timpul investigațiilor preliminare. Totodată, instanțele interne au răspuns pe larg la apărările inculpaților ce priveau faptul că interceptările nu erau autentice și Curtea a mai observat că reclamanta a fost cea care s-a angajat în mod liber în acele convorbiri, iar reclamanta a avut posibilitatea să le conteste, instanțele dând lămuriri amănunțite cu privire la obiecțiile formulate în acest sens.

Mai mult, Curtea a reiterat că această probă nu avea o valoare dinainte stabilită, iar înregistrările nu au fost tratate de instanțe ca o mărturisire deplină, care să stea la baza vinovăției, ci au jucat un rol limitat în ansamblul probator analizat de instanță.

Curtea a mai reiterat că instanțele naționale sunt mai bine plasate, pentru a aprecia probele necesare într-un dosar, și dacă o cerere concretă a uneia dintre părți (în acest caz, exprimarea părerii de către un expert) este relevantă pentru un caz. Mai mult, Curtea a apreciat că probele din dosar erau suficiente pentru a justifica decizia pronunțată de instanță.

Având în vedere garanțiile oferite în analiza, admisibilitatea și autenticitatea probei în discuție, natura și gradul presupusei constrângeri, precum și modul în care materialul obținut prin interceptările telefonice a fost utilizat de instanțe,

Curtea a considerat că utilizarea interceptărilor telefonice nu a încălcat drepturile apărării.

În concluzie, Curtea a apreciat că cele două probe contestate de reclamantă, luate separat sau combinate, nu au jucat un rol important la condamnarea sa, având în vedere și că instanțele interne și-au bazat hotărârile pe un important ansamblu probator: au audiat câțiva martori atât pentru acuzare, dar și pentru apărare, și au avut ocazia de a studia pozițiile contradictorii și de a le explica în contextul cauzei.

În consecință, Curtea a reținut că prevederile art. 6 par. 1 și 3 lit. a), b) și d) din Convenție nu au fost încălcate.

Respingerea probelor. În cauza *Petre c. României* reclamantii au invocat încălcarea și a art. 6 par. 3 din Convenție, arătând că parchetul a refuzat să administreze probele în apărare pe care ei le propuseseră. Întrucât procedura încă era în curs la Înalta Curte de Casație și Justiție, Curtea a estimat că acest capăt de cerere este prematur formulat.

c) Dreptul de a se apăra el însuși sau de a fi asistat de un avocat.

A. Principii generale.

Curtea a reamintit că, deși art. 6 par. 3 lit. c) din Convenție recunoaște inculpatului dreptul de a se apăra el însuși sau de a fi asistat de un avocat, textul Convenției nu precizează condițiile de exercitare a acestui drept. Acest text lasă, deci, la aprecierea statelor contractante alegerea mijloacele necesare de natură a permite sistemelor judiciare interne garantarea acestor drepturi; Curtea este ținută să aprecieze dacă procedura urmată este în concordanță cu cerințele dreptului la un proces echitabil (*Quaranta c. Elevției*).

Totuși, nu se poate imputa statului întreaga responsabilitate a eșecului unei apărări făcute de un avocat din oficiu și/sau ales de acuzat. Exercițarea efectivă

a apărării este responsabilitatea persoanei acuzate și a avocatul său, ales sau numit din oficiu. Art. 6 par. 3 lit. c) nu obligă autoritățile naționale competente să intervină decât atunci când carențele apărării efectuate de către avocatul din oficiu sunt evidente sau instanțele sunt informate în mod suficient cu privire la aceste carențe într-o altă manieră (*Kamasinski c. Austriei, Czekalla c. Portugaliei, Sannino c. Italiei și Hermi c. Italiei*).

Numirea unui avocat din oficiu nu asigură prin ea însăși efectivitatea asistenței care este oferită acuzatului, art. 6 par. 3 obligând autoritățile naționale competente să intervină dacă prestația neadecvată din partea avocatului din oficiu apare evidentă sau dacă sunt informate despre aceasta în alt mod.

Curtea a stabilit că, pentru ca dreptul la un proces echitabil să rămână în mod suficient „concret și efectiv”, art. 6 par. 1 din Convenție presupune, în principiu, ca accesul la un avocat să fie asigurat de la prima interogare ca suspect la poliție, cu excepția cazului în care se demonstrează, în funcție de circumstanțele particulare ale fiecărui caz, că există motive întemeiate pentru a restrânge acest drept. Curtea a amintit că inclusiv faza procesuală premergătoare sesizării instanței este acoperită de garanțiile prevăzute de art. 6 par. 3, astfel că nerespectarea acestor garanții în această fază riscă să compromită grav echitatea procedurii. Curtea subliniază că o legislație națională poate să acorde atitudinii persoanei urmărite, în faza inițială a interogatoriilor, consecințe determinante pentru perspectivele apărării în toată procedura ulterioară. În astfel de cazuri, art. 6 din Convenție prevede, în mod normal, ca acuzatul să poată beneficia de asistența unui avocat încă din primele stadii ale interogatoriilor poliției.

În principiu, se aduce o atingere iremediabilă drepturilor apărării atunci

când declarațiile incriminatoare, făcute în cadrul unui interogatoriu luat de polițist fără posibilitatea asistării de către un avocat, sunt utilizate pentru a fundamenta o condamnare (cauzele *Salduz c. Turciei* și *Pischalnikov c. Rusiei*).

Acest drept poate fi supus unor restrângeri, pentru motive valabile (cauza *Salduz c. Turciei*). Curtea a reținut că dreptul la asistență juridică nu conferă un drept absolut de a alege un avocat, iar instanțele naționale pot trece peste alegerea unui avocat când există motive relevante și suficiente (*Croissant c. Germaniei*, par. 29).

B. Aplicarea principiilor generale în cauzele împotriva României.

Asistența juridică în cursul urmăririi penale. În cauza *Pantea c. României* reclamantul s-a plâns de încălcarea art. 6 par. 3 lit. c) din Convenție, întrucât, în cursul urmăririi penale, nu a beneficiat de asistență juridică. Curtea a concluzionat că acest capăt de cerere a fost prematur introdus, în măsura în care procedura internă al cărei caracter echitabil era pus în discuție de reclamant era încă în curs de derulare în fața instanțelor interne.

În cauza *Mircea c. României* reclamanta a susținut încălcarea art. 6 par. 3 lit. c) și d) din Convenție, prin faptul că avocații săi nu au avut acces la dosarul cauzei și pe motiv că nu a fost asistată de avocat cu prilejul luării primei sale depoziții la parchet și a percheziției efectuate la domiciliul său, iar, în timpul cercetării penale, ea nu a putut să-și consulte avocatul. Față de constatarea încălcării art. 6 par. 1 din Convenție, Curtea a apreciat că nu mai trebuie să statueze în plus și asupra acestui capăt de cerere.

Asistența juridică în cazul procedurii flagrantului. În cauza *Blaj c. României* s-a reținut că reclamantul a invocat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție, în ceea ce privește necesitatea asistării de

către un avocat, la luarea declarațiilor reclamantului, cu ocazia procedurii constatării infracțiunii flagrante și în ceea ce privește existența în cauză a unei provocări polițienești.

Curtea a reținut că informațiile transmise de reclamant cu ocazia flagrantului au avut „repercusiuni importante” cu privire la situația sa, astfel încât, din moment ce anchetatorii l-au interogat, sunt aplicabile prevederile art. 6 din Convenție.

Cu privire la dreptul reclamantului de a fi informat cu privire la acuzațiile aduse împotriva lui, Curtea reține că reclamantul a fost surprins în flagrant delict la data de 3 mai 2004, în aceeași zi fiind informat de anchetatori cu privire la acuzația de luare de mită, fiind întocmit un proces-verbal în acest sens.

Cu privire la necesitatea de a fi asistat de un avocat la luarea interogatoriului în cadrul procedurii de constatare a infracțiunii flagrante și cu privire la lipsa aducerii la cunoștință a dreptului la tăcere Curtea constată că, potrivit dreptului intern, reclamantul nu avea dreptul de a fi asistat de un avocat, la momentul la care anchetatorii i-au pus întrebări în cadrul procedurii flagrante, deoarece acesta nu era încă învinuit sau inculpat.

Curtea reține că procedura flagrantului delict presupune surprinderea în fapt a persoanei acuzate de săvârșirea unei infracțiuni și că trebuie întocmit un proces verbal, în care se consemnează declarația acesteia, făcută cu ocazia flagrantului. În această privință, Curtea apreciază că anchetatorii trebuie să se limiteze să pună întrebări doar cu privire la aspectele materiale ale faptelor constatate cu ocazia flagrantului delict și să evite transformarea acestei declarații într-un interogatoriu asupra faptelor imputate.

Curtea constată că, în baza art. 67 din vechiul C.pr.pen., privind constatarea infracțiunii flagrante, organele de urmărire

întocmesc un proces-verbal, în care se consemnează declarațiile învinuitului și ale celorlalte persoane ascultate. Se reține că declarația învinuitului, consemnată în acest proces-verbal, este diferită de prima sa declarație, făcută după aducerea la cunoștință a învinuirii.

Curtea reamintește că ea nu trebuie să examineze dacă, în abstracto, reglementarea din sistemul juridic românesc a procedurii infracțiunii flagrante este sau nu conformă Convenției, ci să examineze dacă a avut loc o încălcare a Convenției, în cazul concret cu care a fost sesizată. De asemenea, Curtea examinează ansamblul procedurii din fața organelor judiciare naționale, pentru a stabili dacă absența unui apărător, la momentul luării acestor declarații, a adus atingere dreptului acuzatului la un proces echitabil (*Tsaggararakis c. Greciei*).

În speță, Curtea notează că în procesul verbal anchetatoriu au consemnat elementele materiale constatate cu ocazia procedurii flagrante, cum ar fi obiectele descoperite, conținutul lor și rezultatul prelevărilor științifice, și au notat totodată răspunsurile reclamantului la întrebările puse. În aceste răspunsuri reclamantul a recunoscut că a primit un plic de la N.D.. El a indicat ce făcea în momentul în care a fost surprins de organele de urmărire penală, arătând că a căutat niște documente pe biroul său și că se pregătea să părăsească locul, atunci când a fost interpellat de reprezentanții parchetului.

Reclamantul nu a arătat că avea cunoștință de conținutul plicului. În plus, acesta nu a fost interogat cu privire la circumstanțele sau motivele pentru care N.D. i-a lăsat plicul respectiv pe birou și nici cu privire la eventuala înțelegere dintre ei.

Curtea constată că, de la începerea urmăririi penale contra sa, care a avut loc în aceeași zi, reclamantul a avut un avocat ales, care l-a asistat la toate

declarațiile făcute în fața parchetului și în fața Înaltei Curți. În toate declarațiile reclamantul a negat săvârșirea faptelor imputate. Curtea constată că reclamantul nu a revenit niciodată asupra afirmațiilor consemnate în procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante.

Curtea notează de asemenea că procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante a constituit una din probele reținute de Înalta Curte pentru a fundamenta răspunderea penală a reclamantului. Totodată, Înalta Curte a ținut cont de acest proces-verbal, fără a considera afirmațiile reclamantului ca o declarație distinctă, cu privire la faptele reproșate. În plus, Înalta Curte a reținut că reclamantul a negat tot timpul faptele imputate. În consecință, Curtea concluzionează că afirmațiile reclamantului, notate în procesul-verbal de constatare a infracțiunii flagrante, nu i-au produs acestuia vreun prejudiciu (a se vedea *Stanca c. României, Minculescu c. României*).

Curtea reține totodată că reclamantul a fost informat cu privire la acuzațiile aduse, cu ocazia luării primei declarații și că, de la arestarea sa preventivă, a fost tot timpul asistat de un avocat, pe toată durata procedurii.

În sfârșit, Curtea subliniază că reclamantul nu a susținut, nici în fața instanțelor naționale și nici în fața Curții, că a făcut declarațiile inițiale sub constrângere (a se vedea, a contrario, cauza *Salduz*).

Față de cele de mai sus, Curtea concluzionează că nu a avut loc o încălcare a art. 6 par. 1 și 3 lit. c) din Convenție.

Asistența juridică în cadrul procedurii percheziției. În cauza *Begu c. României* reclamantul s-a plâns de faptul că la percheziție corporală din 1 iulie 2001 i s-a impus asistența juridică din oficiu, deși solicitase un apărător ales.

Curtea a reținut aplicabilitatea art. 6 cu privire la procedura de percheziție,

întrucât „acuzăția penală” în sensul acestui text se definește ca fiind notificarea oficială, emanând de la o autoritate competentă, cu privire la săvârșirea unei fapte penale sau cu privire la existența unor „repercusiuni importante asupra situației” suspectului (*Deweer c. Belgiei*, par. 46). În speță, înainte de începerea percheziției, reclamantul a fost informat de către procuror cu privire la anumite fapte ce-i erau imputate, putând deduce că era suspectat de comiterea unei infracțiuni de luare de mită (*O'Halloran și Francis c. Regatului Unit*, par. 35).

În ceea ce privește necesitatea de a fi asistat de un avocat ales, Curtea a subliniat, cu trimitere la cauza *Salduz* (par. 55), că sarcina avocatului este de a asigura respectarea dreptului oricărui acuzat de a nu se autoincrimina. Acest drept presupune ca, într-o cauză penală, acuzarea să încerce să-și întemeieze argumentația fără a recurge la probe obținute prin constrângere sau presiuni împotriva voinței acuzatului (*Jalloh c. Germaniei*, par. 100 și *Kolu c. Turciei*, par. 51).

Dreptul unei persoane de a nu se autoincrimina nu se întinde asupra datelor ce pot fi obținute de la acuzat recurgând la forța coercitivă, dar care există independent de voința suspectului, cum este cazul urmelor de substanțe fluorescente (*Saunders c. Regatului Unit*, 17 decembrie 1996, par. 69).

S-a constatat că la momentul percheziției au existat martori asistenți, s-a urmărit doar prelevarea de probe materiale, reclamantul a avut posibilitatea să își exprime obiecțiunile în procesul verbal și să dea explicații, iar examinarea probelor materiale a fost înregistrată și ulterior probele au fost prezentate în instanță. Față de toate acestea, cererea reclamantului a fost respinsă ca vădit nefondată în baza art. 35 par. 3 și 4 din Convenție.

Asistența acordată de avocatul din oficiu. În cauza *Rupa c. României* reclamantul a acceptat să fie reprezentat de către un avocat din oficiu, în timpul urmăririi penale. De asemenea, cel puțin cu o ocazie, reclamantul a dat declarații fără a beneficia de prezența unui avocat. În orice caz, rezultă din situația de fapt că este vorba de un episod izolat și că în niciun moment autoritățile nu au încercat să restrângă dreptul reclamantului de a fi asistat de către un apărător.

Curtea a constatat că susținerea reclamantului potrivit căreia procurorul l-ar fi împiedicat să contacteze un avocat ales este nefondată și că, în afară de declarația olografă de care s-a făcut vorbire mai sus, reclamantul a fost întotdeauna asistat de un apărător.

Cu privire la starea de ebrietate a polițiștilor, s-a observat de Curte că în prima declarație, reclamantul a susținut că nu își mai aduce aminte de ceea ce s-a întâmplat după ce a fost oprit de către polițiști. Or, după ce a beneficiat de apărător, reclamantul și-a modificat declarația inițială și a recunoscut că i-a dat o palmă lui E.A.

Curtea a observat că această din urmă declarație a fost folosită de către instanțe, și nu aceea declarație care a fost dată fără avocat.

Cu privire la calitatea reprezentării de care a beneficiat reclamantul, Curtea a reținut că acesta nu s-a plâns în fața autorităților naționale de calitate necorespunzătoare a serviciilor prestate de avocatul din oficiu. De fapt, acesta nu a reproșat avocatului din oficiu decât că ar fi asistat fără să intervină la abuzurile suferite de reclamant. Or, aceste afirmații nu au fost dovedite.

Curtea a observat că, în fața instanțelor, reclamantul a beneficiat de prezența a apărătorilor aleși. Faptul că acesta și-a schimbat de mai multe ori avocații și că uneori a apelat la apărători din oficiu nu este în niciun caz imputabil statului.

Curtea a apreciat că, în circumstanțele speței, prezența în fața jurisdicțiilor naționale a apărătorilor aleși a putut remedia dificultățile eventuale legate de reprezentarea în fața parchetului, cu atât mai mult cu cât reclamantul și-a menținut declarațiile pe tot parcursul procedurii.

Prin urmare, autoritățile au luat măsurile adecvate pentru garantarea dreptului la apărare și de reprezentare efectivă a reclamantului.

Curtea nu a observat nicio aparență de arbitrar în modul în care jurisdicțiile interne au judecat acțiunea penală îndreptată împotriva reclamantului.

În consecință, s-a constatat că nu a avut loc încălcarea art. 6 par. 1 și nici a art. 6 par. 3 lit. c din Convenție.

În cauza *Radu Pop c. României* plângerea reclamantului referitoare la faptul că cererile sale de apărare fără asistarea unui avocat, au fost ignorate de instanțe, a fost respinsă ca manifest nefondată, Curtea reținând faptul că pe întreaga durată a procesului, el a fost asistat de avocați din oficiu. S-a mai reținut că reclamantul nu a probat că ar fi adus la cunoștința instanțelor nemulțumirea sa referitoare la calitatea serviciilor avocatului, iar acestea ar fi ignorat cererea sa.

În cauza *Mihai Moldoveanu c. României* reclamantul a fost acuzat de uciderea lui N.A., de complicitate la tâlhărie având ca urmare moartea lui N.A. și de instigare la tâlhăria comisă asupra lui V.T., fapte de o gravitate mare. În plus, reclamantul era pasibil de o pedeapsă cu închisoarea și a și fost condamnat la o pedeapsă foarte mare cu închisoare, cu executare în regim de detenție. Procedura prezenta, deci, o importanță foarte mare pentru reclamant.

Curtea a reamintit că simpla desemnare a unui avocat din oficiu nu garantează prin ea însăși efectivitatea asistenței juridice (*Imbrioscia c. Elveției*). Atunci când problemele legate de

asistența juridică sunt aduse la cunoștința autorităților competente, statul trebuie să acționeze și nu să rămână pasiv. În funcție de circumstanțele cauzei și având în vedere procedura în ansamblu, apărarea poate fi considerată sau nu efectivă și concretă (*mutatis mutandis, Artico c. Italiei*).

Curtea a constatat că Legea nr.51/1995 privind organizarea profesiei de avocat prevedea, la articolul 44, că un avocat nu poate asista sau reprezenta părți cu interese contrarii în aceeași cauză sau în cazurile conexe. La primul termen de judecată din 23 mai 2000, cei trei inculpați au fost asistați de același avocat din oficiu. Curtea Supremă de Justiție a amânat cauza pentru data de 3 octombrie 2000 și a dispus desemnarea câte unui avocat din oficiu pentru fiecare inculpat. Cu toate acestea, în timpul ședinței din data de 3 octombrie 2000, cei trei inculpați au fost asistați de același avocat din oficiu. Or, atâta timp cât Curtea Supremă de Justiție și-a fundamentat decizia de condamnare a reclamantului pe declarațiile date de ceilalți coinculpați E.S. și G.H, rezultă că interesele celor trei inculpați din dosar erau contradictorii. În plus, dezbaterile au avut loc în aceeași zi și avocatul din oficiu a solicitat în mod simplist doar respingerea recursului declarat de Parchet. Încheierea de ședință în care sunt consemnate dezbaterile nu conține niciun alt argument care să fi fost invocat de către avocat în apărarea inculpaților. Pe de altă parte, este greu de imaginat cum avocatul, care a fost informat la acea dată cu privire la desemnarea sa, a putut să pregătească apărarea reclamantului din prezenta cauză.

Reclamantul nu s-a plâns Curții Supreme de Justiție cu privire la faptul că nu a beneficiat de o apărare efectivă din partea avocatului desemnat din oficiu. Cu toate acestea, Curtea a reținut că această conduită a reclamantului nu

putea sub nici formă exonera, în acest caz, autoritățile de la obligația de a asigura acuzatului o apărare efectivă. De fapt, chiar și legislația națională în domeniu impunea autorităților naționale, în cazul constatării deficiențelor asistenței juridice din oficiu –care, în speța de față, s-a limitat doar la solicitarea de a fi respins recursul - obligația de a interveni. Curtea a concluzionat că dreptul la apărare al reclamantului a fost nesocotit. În consecință, a fost încălcat art. 6 par. 3 lit. c) din Convenție.

În cauza *Vitan c. României* reclamantul invocă mai multe încălcări a drepturilor sale printre care și faptul că Tribunalul a audiat martorii pe 20 și 21 august 2001 în ciuda absenței avocatului ales de el.

Asupra desemnării unui avocat din oficiu, pentru termenele din 20 și 21 august 2001, Curtea a subliniat că, în ciuda importanței relațiilor bazate pe încredere dintre avocat și client, nu se poate acorda un caracter absolut dreptului garantat de art. 6 alin. 3 lit. c). Este inevitabil supus unor limite atunci când instanțelor le revine sarcina de a hotărî dacă interesele justiției impun ca acuzatul să beneficieze de un apărător din oficiu. Desemnând un asemenea avocat, instanțele naționale trebuie cu siguranță să fie preocupate de dorințele acuzatului. Ele pot totuși să depășească aceste limite dacă există motive întemeiate și suficiente pentru a considera că interesele justiției o impun.

În cauză Curtea reține că reclamantul a fost reprezentat la acea vreme de doi avocați pe care i-a ales și care cunoșteau data ședințelor respective și faptul că urmau să se țină la Cluj. Cu toate acestea, ei nu s-au prezentat în fața instanței și nu au desemnat un înlocuitor, în ciuda prevederilor speciale ale legii în materie. Avocații nu au cerut minuta ședinței, nici nu au informat Tribunalul asupra absenței lor. Contestația depusă de soția

reclamantului nu poate compensa aceste carențe. Mai mult, la termenul următor, la 18 septembrie 2001, avocatul ales de reclamant, care era prezent, nu a contestat audierea martorilor în lipsa sa. Tribunalul militar a hotărât să se deplaseze la Cluj pentru a putea audia martorii care refuzaseră să se prezinte la București în ciuda avertismentelor repetate din partea instanței.

Prin urmare, hotărârea instanței de a continua examinarea cauzei și de a audia martorii este justificată, cu atât mai mult cu cât reclamantul a beneficiat de un avocat numit din oficiu, care a asigurat o apărare ce nu poate fi considerată ineficientă. În această privință Curtea a reținut că reclamantul nu s-a plâns în fața instanțelor interne de o lipsă de promptitudine din partea avocatului numit din oficiu.

În cauza *Baka c. României* Curtea a reținut că, citând art. 6 paragraful 3 litera c) din Convenție, reclamantul afirmă că, atunci când autoritățile române l-au arestat la frontieră, acestea nu i-au permis să telefoneze și să își desemneze un avocat la alegere. În afară de aceasta, reclamantul consideră că avocatul din oficiu nu a depus niciun efort pentru apărarea sa.

Curtea observă, pe de o parte, că nu există niciun indiciu în dosar care să rețină că reclamantul a solicitat în vreun moment al procedurii să fie asistat de un avocat la alegere și că o asemenea cerere i-a fost refuzată. În plus, în cadrul ședinței din 8 octombrie 1998, persoana în cauză a declarat că intenționa să își mențină apelul, care fusese introdus de un avocat din oficiu. În afară de aceasta, ambii avocați din oficiu care au reprezentat sau au asistat reclamantul în primă instanță și în apel au formulat cereri de prezentare de probe și au prezentat concluzii care nu sunt lipsite de relevanță (supra, pct. 11, 17 și 18). Prin urmare, Curtea consideră că acest capăt de cerere

trebuie respins, în temeiul art. 35 § 3 și 4, ca vădit nefondat.

Asistența acordată de avocatul în substituie. În cauza *Reiner c. României*, asupra pretenșelor încălcări ale art. 6 par. 3 litera c) din Convenție, Curtea a observat că, în ceea ce îi privește pe domnii Paisz, Hejja și Reiner, avocatul lor și-a asigurat substituie de către unul dintre colaboratorii săi care a putut participa la dezbateri, apreciind că din acest fapt nu decurge nicio încălcare a drepturilor la apărare. În ceea ce îl privește pe domnul Konrad, la termenul din 18 ianuarie 1999, el nu era prezent, nu-și alesese un avocat care să-l reprezinte și a fost reprezentat de un avocat din oficiu. Mai mult, el a fost achitat prin hotărârea judecătorească a Tribunalului din data de 15 februarie 1999. În concluzie, drepturile sale la apărare nu au fost încălcate prin lipsa unui avocat liber ales.

Utilizarea declarațiilor inculpatului luate în lipsa avocatului. În cauza *Potcoavă c. României* Curtea a constatat că reclamantul a fost condamnat pe baza probelor din dosar, inclusiv pe baza primelor lui declarații de la sediul poliției de recunoaștere a faptelor, deși în ciclul procesual anterior Curtea de Apel Tg.-Mureș a analizat prin decizia din 17 octombrie 2003 tocmai caracterul nelegal al acestor declarații obținute în absența unui avocat. Tot în fața aceleiași instanțe, cu ocazia retrimiterii cauzei la procuror, se constatase caracterul insuficient al probelor administrate.

Curtea a constatat că, în prezenta cauză, reclamantul a fost afectat de lipsa apărătorului cu ocazia declarațiilor incriminatorii făcute la sediul poliției, fără ca acest defect să fie remediat nici prin asistarea ulterioară a reclamantului de către un avocat și nici prin caracterul contradictoriu al procedurii judiciare. Chiar dacă reclamantul a avut posibilitatea să combată mijloacele de probă în

acuzare, absența apărătorului la momentul primelor declarații luate la poliție a afectat dreptul la apărare deoarece mijloacele de probă astfel obținute, deși declarate nelegale de către curtea de apel, totuși ele au fost utilizate în următorul ciclu procesual, fundamentând de altfel și soluția de condamnare. Prin urmare, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 și par. 3 lit. c) din Convenție.

În cauza *Gonța c. României* reclamantul s-a mai plâns că în prima din cele două ocazii când a fost ascultat de procuror, a fost supus la rele tratamente și i s-a refuzat asistența din partea avocatului său ales, fiindu-i asigurat, în schimb, un avocat care reprezenta deja pe unul dintre coacuzăți. S-a mai plâns că nu i s-a permis să pună întrebări ori să se confrunte cu ceilalți acuzați care au formulat declarații incriminatorii împotriva sa. A invocat încălcarea art. 6 din Convenție.

În cauză, Curtea a constatat că reclamantul a dat primele două declarații, la 30 mai și 3 iunie 2003, în prezența lui G.S.C., un avocat numit de procuror. Totuși, se constată că, în ambele ocazii, reclamantul a declarat că este de acord să fie asistat de acest avocat și a semnat procesele verbale întocmite de procuror conținând acest acord. Mai mult, în ambele ocazii reclamantul și-a declarat nevinovăția și nu a formulat declarații incriminatorii.

Curtea a notat că reclamantul a negat permanent că a comis vreo infracțiune și că declarațiile sale date în timpul investigațiilor, în absența avocatului său ales, nu au fost folosite de instanțele interne pentru justifica condamnarea și, prin urmare, nu se poate concluziona că dreptul său la apărare a fost compromis într-o manieră iremediabilă cu ocazia interogatoriilor (*Stanca c. României*, par. 62 și *Argintaru c. României*, par. 27).

Afirmația reclamantului referitoare la faptul că a fost supus relelor tratamente

în timpul primelor declarații, în absența avocatului său ales, au fost examinate de autoritățile interne. Plângerea penală a reclamantului împotriva procurorului a fost respinsă ca neîntemeiată printr-o sentință de primă instanță a Înaltei Curți de Casație și Justiție la 5 decembrie 2005. Curtea a constatat, mai mult, că reclamantul nu a epuizat căile de atac disponibile în acest sens și nici nu a depus recurs împotriva acestei hotărâri.

Curtea a observat instanțele interne au examinat în detaliu toate probele prezentate în cauză. Condamnarea reclamantului pare să fie rezultatul probelor coroborate, care au cuprins raportul poliției întocmit după percheziția la fabrica reclamantului din 30 mai 2003, dar și declarațiile coacuzăților și martorilor, pe care reclamantul a avut ocazia să îi confrunte în varii stadii ale procedurilor, în prezența avocaților săi.

În lumina celor reținute, Curtea a concluzionat că procesul reclamantului, privit ca întreg, nu poate fi considerat că s-a desfășurat într-o manieră contrarie art. 6 par. 1 și par. 3 din Convenție.

În cauza *Stanca c. României* Curtea a reținut că, după ce a fost arestat, reclamantul a fost invitat de procuror să facă o declarație cu privire la fapta de corupție pasivă. Acesta a făcut o primă declarație fără a fi prezent un avocat, prin care a negat acuzațiile. Mai mult, instanțele naționale nu s-au referit în hotărârile judecătorești la această primă declarație. În acest context, nu se poate concluziona că dreptul la apărare a fost compromis într-o manieră iremediabilă din cauza lipsei apărătorului cu ocazia primului interogatoriu. De altfel, reclamantul s-a întâlnit cu propriul apărător în perioada în care a fost arestat. *Curtea a constatat că acest capăt este nefondat, respingându-l.*

Dreptul de a nu se autoincrimina. Tot în cauza *Stanca c. României* Curtea a precizat că, deși art. 6 din Convenție nu

menționează, dreptul la tăcere și de a nu contribui la propria incriminare, sunt norme internaționale general recunoscute, care fac parte din noțiunea de proces echitabil. Rațiunea lor este de a-l proteja pe acuzat de coerciția abuzivă din partea autorităților și de a evita erorile judiciare (a se vedea cauza *John Murray c. Marii Britanii*, par. 45, și cauza *Funke c. Franței*, par. 44).

Curtea a concluzionat în legătură cu declarațiile obținute prin manifestări contrare art 3 din Convenție, independent de forța lor probantă, că acestea atrag inechitatea procedurii în ansamblul său (cauza *Jalloh c. Germaniei*, par. 104; cauza *Levința c. Moldovei*, par. 101 și 104-105, cauza *Göçmen c. Turciei*, par. 73-74).

În speță, reclamantul a fost interogat în mai multe reprize de către procuror, în timpul arestării. Cu ocazia primelor două declarații, acesta a negat acuzațiile, iar în cea de-a treia declarație a recunoscut fapta de care era acuzat. Curtea a observat că părțile contestă modul în care a avut loc această recunoaștere.

Având în vedere că reclamantul nu a urmat procedura prin care contesta actele procurorului, nu se pot stabili condițiile în care a fost luat interogatoriul. Însă, Curtea a constatat că declarația de recunoaștere a fost dată în prezența apărătorului ales, care nu a formulat obiecțiuni referitoare la procedura interogatoriului.

Curtea a constatat că acest capăt este nefondat, respingându-l ca atare.

d) Dreptul de a întreba sau de a solicita audierea martorilor acuzării și de a obține citarea și audierea martorilor apărării, în aceleași condiții ca și martorii acuzării

A. Principii generale.

Curtea a reamintit că exigențele art. 6 par. 3 reprezintă o aplicare a dreptului la un proces echitabil prevăzut de par. 1 din același articol și de care trebuie ținut cont

în aprecierea echității procedurii. Mai mult, atunci când analizează cererile întemeiate pe art. 6 par. 1, Curtea trebuie, în mod special, să stabilească dacă procedura, în ansamblul său, a avut un caracter echitabil. (*Taxquet c. Belgiei*, par. 84). Pentru realizarea acestei analize, Curtea trebuie să privească cauza în ansamblul său și verifice modul în care au fost respectate nu numai drepturile apărării, dar și cele ale victimelor, precum și interesul public ca autorii unei infracțiuni să fie trași la răspundere într-un mod adecvat (*Gäfgen c. Germaniei*, par. 175), precum și, dacă este necesar, drepturile martorilor (*Doorson c. Olandei*, par. 70).

Curtea a reamintit că admisibilitatea probelor ține în primul rând des regulile de drept intern, că principiu revine jurisdicțiilor naționale aprecierea elementelor reunite de acestea, iar misiunea încredințată Curții constă în a cerceta dacă procedura considerată în ansamblul ei, inclusiv modul de prezentare a mijloacelor probatorii, a avut un caracter echitabil (*García Ruiz c. Spaniei*). Misiunea încredințată Curții prin Convenție nu constă în a se pronunța asupra chestiunii dacă declarațiile martorilor au fost pe bună dreptate admise ca probe, ci în a cerceta dacă procedura privită în ansamblul ei, inclusiv modul de prezentare a mijloacelor de probă, a avut un caracter echitabil (*Van Mechelen și alții c. Olandei*).

Curtea reamintește că art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție lasă instanțelor interne, în principiu, grija de a judeca utilitatea unei cereri de probe cu martori. Acest articol nu impune convocarea și interogarea oricărui martor al apărării; astfel cum indică cuvintele “în aceleași condiții”, el are ca scop esențial o deplină egalitate de arme în materie. Noțiunea de “egalitate de arme” nu epuizează totuși conținutul paragrafului 3 lit. d) de la art. 6, nici pe cel al paragrafului 1, a cărui aplicare o reprezintă prezentul alineat, printre multe

altele. Într-adevăr, nu este suficient să se demonstreze că “acuzatul” nu a putut interoga un anumit martor al apărării; mai este nevoie și ca partea interesată să facă plauzibilă necesitatea convocării martorului respectiv în căutarea adevărului și ca refuzul de a-l interoga să fi cauzat un prejudiciu drepturilor apărării (*Vaturi c. Franței*, § 51). Astfel, numai anumite circumstanțe excepționale pot determina Curtea să constate incompatibilitatea cu art. 6 a neaudierii unei persoane ca martor (*Bricmont c. Belgiei și Destrehem împotriva Franței*).

Curtea subliniază că termenul « martor » are, în sistemul Convenției, un sens « autonom » (*Vidal c. Belgiei*, par. 33 și *Lucà împotriva Italiei*, par. 41). Astfel, din moment ce o depoziție, indiferent dacă este făcută de un martor *stricto sensu* sau de un coinalpat, poate fi decisivă pentru condamnarea inculpatului, ea constituie o mărturie acuzatorie și garanțiile prevăzute de art. 6 alin. 1 din Convenției se aplică în acest caz (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Ferrantelli și Santangelo c. Italiei*, par. 51-52)

Curtea a reținut că atunci când condamnarea se bazează în mod exclusiv sau determinant pe declarațiile unei persoane căreia acuzatul nu i-a putut adresa întrebări nici în faza anchetei nici în faza de judecată, drepturile apărării sunt restricționate într-o manieră incompatibilă cu standardul impus de art. 6 din Convenție (*Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit*, par. 119). Regula probelor exclusive sau determinante trebuie examinată cu mare atenție, dând dovadă de o anumită flexibilitate. În jurisprudența sa, Curtea a reținut că probele indirecte nu încalcă *de plano* standardul impus de art. 6 din Convenție, dar utilizarea lor trebuie să permită suficiente elemente de contrabalansare, în special posibilitatea de a analiza calitatea probei, în acest caz o condamnare ce se bazează pe acest tip de probe fiind admisibilă.

Paragraful 1 din art. 6 analizat împreună cu paragraful 3 impune statelor obligația de a asigura cadrul necesar pentru inculpat de a examina martorii în acuzare, această obligație făcând parte din diligențele pe care statele trebuie să le depună în vederea asigurării unei exercitări efective a dreptului la un proces echitabil. Această regulă trebuie interpretată, de asemenea, cu flexibilitate, având în vedere faptul că lipsa martorilor, atunci când nu se poate reține o lipsă de diligență din partea statului, nu este un motiv în sine pentru a renunța la proces.

Curtea a precizat, în cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Ragatului Unit*, criteriile de apreciere a plângerilor formulate pe terenul art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție în ceea ce privește absența martorilor la audiere. Ea a estimat că se impune examinarea acestui tip de plângeri în trei puncte. Mai întâi de toate, Curtea trebuie să verifice dacă imposibilitatea acuzatului de a interoga un martor al acuzării este justificată de un motiv serios. Apoi, atunci când absența interogării martorilor este justificată de un motiv serios, depozițiile martorilor absenți nu trebuie în principiu să constituie o probă în acuzare unică sau determinantă. Totuși, admiterea ca probă care constituie o dovadă de acuzare unică sau determinantă, a depoziției unui martor pe care acuzatul nu a avut ocazia să-l interogheze, nu implică în mod automat violarea art. 6 par. 1 din Convenție: procedura poate fi considerată ca echitabilă în ansamblul său atunci când există elemente suficiente care să compenseze inconvenientele legate de admiterea unei astfel de probe, pentru a permite o apreciere corectă și echitabilă a fiabilității acesteia (*Al-Khawaja și Tahery*).

În cazul infracțiunilor de natură sexuală, atunci când victima este vulnerabilă, Curtea permite luarea unor măsuri speciale de protecție, cu condiția

ca aceste măsuri să permită un just echilibru în ceea ce privește apărarea.

Elementele probatorii trebuie în principiu să fie prezentate în fața acuzatului în ședință publică, în vederea unei dezbateri în contradictoriu. Acest principiu nu este lipsit de excepții, dar acestea din urmă nu ar putea fi acceptate decât sub rezerva drepturilor la apărare; ca regulă generală, paragrafele 1 și 3 litera d) din articolul 6 impun să se acorde acuzatului o ocazie adecvată și suficientă de a contesta o mărturie a acuzării și de interoga martorul, în momentul depoziției sau ulterior (*Van Mechelen și alții împotriva Olandei, Lüdi împotriva Elveției*).

Deși art. 6 nu îi recunoaște acuzatului un drept absolut de a obține citarea martorilor în fața unei instanțe, totuși, drepturile apărării sunt restrânse în mod incompatibil cu garanțiile art. 6 atunci când condamnarea se bazează, în întregime sau doar într-o proporție considerabilă, pe depozițiile unei persoane pe care acuzatul nu a putut-o interoga sau a cărei interogare nu a putut-o solicita nici la stadiul de instrumentare, nici în cursul dezbaterilor (*Saïdi c. Franței*, par. 43-44).

Mai mult, Curtea a reamintit că trebuie tratate cu o prudență extremă declarațiile obținute de la martori în condiții în care drepturile apărării nu puteau fi garantate în măsura solicitată normal de Convenție (*S.N.*, citată anterior, par. 53).

Curtea a reafirmat că par. 1 din art. 6, combinat cu par. 3, obligă statele contractante să ia măsuri pozitive ce constau în special în a-i permite acuzatului să interogheze sau să obțină interogarea martorilor acuzării (*Barbera, Messegue și Jabardo c. Spaniei*). Astfel de măsuri țin, într-adevăr, de "diligența" de care statele contractante trebuie să dea dovadă pentru a asigura exercitarea efectivă a drepturilor garantate de art. 6 (*Sadak și alții împotriva Turciei*).

Așa cum a precizat Curtea în mai multe rânduri (*Isgro c. Italiei, Ludi c. Elveției*), în anumite situații se poate dovedi necesar, pentru autoritățile judiciare, să recurgă la declarații date încă din faza cercetării prealabile. Dacă acuzatul a avut o ocazie adecvată și suficientă să conteste asemenea declarații, în momentul în care au fost făcute sau mai târziu, utilizarea lor nu încalcă în sine art. 6 paragrafele 1 și 3 lit. d. Cu toate acestea, rezultă că drepturile de apărare sunt limitate într-un mod incompatibil cu garanțiile art. 6 atunci când o condamnare se bazează, exclusiv sau într-o măsură hotărâtoare, pe declarațiile date de o persoană pe care acuzatul nu a putut să o interogheze sau a cărei audiere nu a putut fi obținută nici în faza urmăririi penale, nici în timpul dezbaterilor (*Rachdad împotriva Franței, P.S. împotriva Germaniei*).

De asemenea, în absența posibilității de a obține prezența unui martor în sala de judecată, instanța poate, sub rezerva drepturilor la apărare, să țină seama de depozițiile luate de poliție și de magistratul instructor, cu atât mai mult cu cât acestea îi pot apărea ca fiind coroborate de alte date aflate în posesia sa (*Artner c. Austriei*).

B. Aplicarea principiilor generale în cauzele împotriva României.

Audierea nemijlocită a martorilor, de către instanță. În cauza *Dănilă c. României* condamnarea reclamantului s-a întemeiat într-o măsură decisivă pe depozițiile lui D.C., care datau din faza de urmărire penală, persoană care, conform concubinului acesteia, plecase în Germania înainte de începerea procesului în primă instanță. Or, numai judecătoria a ordonat citarea cu mandat de aducere a lui D.C. pentru a fi audiată ca martor, Curtea de Apel și Curtea Supremă mulțumindu-se să o citeze în calitate de parte vătămată. Nu reiese din

dosar dacă autoritățile interne au încercat să găsească noua adresă a lui D.C. din Germania nici dacă au verificat dacă D.C. părăsise cu adevărat țara.

Chiar presupunând că ar fi fost imposibil să se asigure prezentarea lui D.C. în fața instanțelor și că autoritățile naționale ar fi depus eforturile necesare spre a asigura prezentarea martorilor în fața instanței, Curtea a observat că instanța de recurs a fost prima jurisdicție care a condamnat reclamantul, după achitarea sa de cele două jurisdicții inferioare, fără aprecierea directă a mărturiilor personale ale reclamantului și ale celorlalți martori ai acuzării și apărării.

Este adevărat că reclamantul a fost confruntat cu D.C. la parchet și că declarațiile lui D.C. nu au constituit unicul element probatoriu în baza căruia Curtea Supremă de Justiție să-și fi întemeiat condamnarea reclamantului. Însă, Curtea Supremă de Justiție a statuat întemeindu-se exclusiv pe dosarul din primă instanță, care conținea depozițiile martorilor și declarația reclamantului, același dosar în baza căruia fusese achitat în primă instanță și în apel.

În aceste condiții, Curtea Supremă de Justiție trebuia să procedeze la administrarea directă a probelor în speță și să audieze din nou atât reclamantul cât și anumiți martori, ținând seama mai ales de chestiunile pe care trebuia să le soluționeze și de importanța lor pentru reclamant (*Ekbatani împotriva Suediei, Sigurțor Amarsson împotriva Islandei*). Ca urmare, ea ar fi trebuit să o citeze pe D.C. să se prezinte în calitate de martor și, dacă era necesar, să ceară audierea sa prin intermediul unei comisii rogatorii.

Prin urmare, Curtea a constatat încălcarea și a art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție, deoarece Curtea Supremă de Justiție a pronunțat condamnarea reclamantului fără ca acesta să aibă posibilitatea de a o interoga pe D.C., persoana care îl denunțase și, ca urmare, principalul martor al acuzării.

În cauza *Reiner c. României* Curtea a constatat că cerințele par. 3 lit. d) din art. 6 din Convenție reprezintă aspecte speciale ale dreptului la un proces echitabil, garantat de par. 1. Prin urmare, cererea reclamantilor a fost analizată din perspectiva acestor două texte combinate (*Asch c. Austriei, Van Mechelen și alții c. Olandei*).

În speță, în examenul încălcării art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție, Curtea a făcut distincție în funcție de reclamantii în cauză.

În ceea ce îi privește pe domnii Paisz, Reiner și Konrad, Curtea a constatat că majoritatea martorilor ale căror declarații au fost luate în considerare de către instanțele naționale pentru a-și întemeia deciziile nu au fost niciodată audiați de un judecător, cu excepția lui V.V., audiat de Tribunalul București. În fața acestei instanțe și contrar declarației date în cursul urmăririi penale, acest martor a negat că i-ar fi văzut pe reclamantii agresând victima. Totuși, instanțele nu au expus motivele care le-au determinat să acorde întâietate mărturiei făcute de V.V. în cursul urmăririi penale mai degrabă decât declarației pe care acesta a făcut-o în fața instanței.

În ceea ce îi privește pe ceilalți martori, ale căror declarații făcute în cursul urmăririi penale au contribuit în mod hotărâtor la condamnarea reclamantilor, aceștia nu au fost niciodată audiați de instanțe. Atât Tribunalul cât și Curtea de Apel au respins, fără o motivare suficientă, cererile repetate ale reclamantilor care solicitau audierea directă a acestor martori de către judecători. Mai mult, în cursul urmăririi penale reclamantii nu au avut ocazia să fie confrunțați cu martorii. Prin urmare, nici în faza urmăririi penale, nici în timpul dezbaterilor, părțile interesate nu au putut să întrebe sau să solicite audierea acestor martori. Deși declarațiile acestor martori au fost citite în fața instanței, ei nu au putut

verifica credibilitatea lor și nici să pună la îndoială declarațiile lor.

În ceea ce îl privește pe martorul O.A.A., între acesta și domnul Paisz a avut loc o confruntare în cursul anchetei preliminare. Totuși, în măsura în care în declarația sa din data de 24 martie 1992, martorul O.A.A. precizase că nu poate spune dacă reclamantul agresase victima, subiectul însuși al dezbaterii ar putea ridica semne de întrebare. În plus, confruntarea s-a desfășurat în fața procurorului însărcinat cu ancheta preliminară, care nu îndeplinea cerințele de independență și imparțialitate ale unui magistrat și reclamantul nu a beneficiat de asistența unui avocat. Or, un element important al unui proces echitabil este posibilitatea acuzatului de a se confrunța cu martorii hotărâtori în prezența judecătorului care trebuie, în ultimul rând, să ia o decizie asupra cauzei. Prin urmare, o astfel de confruntare nu putea scuti instanțele de obligația de a proceda la audierea martorilor acuzării în prezența acuzatului.

Pe de altă parte, dacă este adevărat că instanțele au statuat asupra fondului cauzei după 10 ani de la comiterea faptelor, astfel încât localizarea martorilor respectivi prezenta probabil o anumită dificultate, nu e mai puțin adevărat faptul că această dificultate nu poate fi reproșată reclamantilor și că această motivare nu a fost invocată de instanțele naționale.

În ceea ce îl privește pe domnul Konrad, situația sa este diferită de cea a reclamantului din cauza *Ivanciuc c. României*, întrucât reclamantul, deși nu a fost prezent la termenul de judecată, a fost totuși reprezentat de un avocat care a întrebat dacă poate audia martori.

În aceste circumstanțe, Curtea a considerat că drepturile apărării au suferit o limitare, astfel încât domnii Paisz, Reiner și Konrad nu au beneficiat de un proces echitabil.

În ceea ce îl privește pe domnul Hejja, instanțele naționale și-au întemeiat soluția

de condamnare a acestuia nu numai pe declarațiile martorilor, ci și pe mărturiile sale din cursul urmăririi penale. Pe de altă parte, Curtea a constatat că domnul Hejja nu a revenit asupra declarațiilor din cursul procedurilor judiciare. Rezultă că soluția de condamnare a acestui reclamant nu s-a întemeiat exclusiv sau într-o măsură hotărâtoare, pe declarațiile făcute de persoanele pe care nu le-a putut audia sau a căror audiere nu a putut să o obțină nici în faza urmăririi penale, nici în timpul dezbaterilor.

Desigur, în declarația sa dată în fața instanței, martorul V.V. a revenit asupra declarației pe care o făcuse cu zece ani înainte în cursul urmăririi penale. Totuși, în condițiile speciale care îl privesc pe domnul Hejja, lipsa motivării instanțelor în ceea ce privește prioritatea acordată declarației date de V.V. în anul 1991 nu este suficientă pentru a concluziona că drepturile apărării reclamantului au fost limitate într-un mod incompatibil cu garanțiile art. 6 din Convenție.

Cât privește garantarea dreptului consacrat de art. 6 par. 3 lit. d) din Convenția europeană, în urma modificărilor aduse Codului de procedură penală, chiar dacă în faza de judecată mai este posibilă reaudierea martorilor ascultați în faza preliminară, inculpatul are posibilitatea rezonabilă ca, în cursul urmăririi penale, să adreseze întrebări martorilor și să le verifice credibilitatea. În acest sens, avocatul învinuitului sau al inculpatului are dreptul să participe la efectuarea oricărui act de urmărire penală, iar organele de urmărire penală au obligația să-l încunoștințeze asupra efectuării aceluși act. De asemenea, cu prilejul prezentării materialului de urmărire penală, învinuitul sau inculpatul poate solicita reaudierea martorilor ascultați anterior sau confruntarea cu martorii. Cu toate acestea, nu este prevăzută expres interdicția stabilirii vinovăției exclusiv pe declarațiile martorilor pe care inculpatul

nu i-a putut totuși chestiona din motive independente de el (mărturiile luate în cursul urmăririi penale anterior schimbării legii procesual penale în direcția arătată anterior, martorii fiind dispăruți sau decedați în faza de judecată; inculpatul nu are avocat în faza prealabilă judecătii, iar, cu prilejul prezentării materialului de urmărire penală, cererile lui privind reaudierea martorilor sau confruntarea cu aceștia au fost respinse fie în mod nejustificat, fie din motive obiective, martorii fiind decedați sau plecați într-un loc necunoscut).

Respingerea cererii de audiere a unor martori. În cauza *Vitan c. României* reclamantul invocă mai multe încălcări a drepturilor sale garantate de art. 6 par. 1 și 3 lit. b), c) și d) din Convenție. Considerând că nu a fost examinată echitabil cauza sa, reclamantul se plânge în special de refuzul președintelui Tribunalului București de a-i permite accesul la dosar și datorită faptului că de mai multe ori instanțele au examinat în aceeași zi fondul cauzei și recursurile împotriva prelungirii arestării sale preventive, fapt ce l-a împiedicat să fie prezent la toate termenele. El se plânge, de asemenea, că Tribunalul a refuzat, fără nicio justificare, să audieze martorii apărării și să-l audieze din nou pe martorul V.M.

Cât privește pretinsa încălcare a art. 6 paragrafele 1 și 3 din Convenția europeană, Curtea a considerat că exigențele acestui articol au fost respectate de către autoritățile interne și nimic din dosar nu duce la concluzia că drepturile apărării ar fi fost încălcate în cauză. În acest sens, cererea reclamantului vizând reaudierea martorului M.V., ascultat inițial în prezența reclamantului și a unui avocat desemnat din oficiu, a fost examinată de instanță înainte de a fi respinsă. În plus, oricum declarația acestui martor nu a fost hotărâtoare pentru soluția dată pe fondul

cauzei. Totodată, deși reclamantul susține că nu a beneficiat de timpul necesar pregătirii apărării și că președintele Tribunalului militar nu i-a permis accesul la dosar, reclamantul nu a solicitat prelungirea termenelor stabilite de instanțe – nici personal nici prin intermediul avocaților săi -, mai mult, nici nu s-a plâns de un pretins refuz de acces la dosarul său.

În cauza *Radu Pop c. României*, reiterând principiul conform căruia instanța europeană nu reprezintă o instanță de al patrulea grad, cu rolul de a evalua în locul și peste autoritățile naționale probele administrate, Curtea a reținut că reclamantul a avut posibilitatea de a administra probe în favoarea sa, de a audia martorii acuzării în condiții de echitate a procedurii. Hotărârea pronunțată împotriva sa s-a bazat pe o sumă de declarații și probe științifice. În toate stadiile procedurii, reclamantul a avut dreptul de a propune probe și a-și expune punctul de vedere cu privire la probele deja administrate.

În cauza *Tarău c. României* reclamanta s-a plâns în principal de refuzul autorităților de urmărire penală de a admite cererea sa de a fi confruntată cu V.G. și de a audia mai mulți martori ai apărării.

Din dosar nu reiese că, exceptând pe A.M., reclamanta ar fi putut să îi interogheze, într-un stadiu oarecare al procedurii, pe principalii martori ai acuzării în ceea ce o privea. În această privință, Guvernul nu a furnizat elemente cu privire la audierea de către instanțe a lui B.G. și a celorlalte două părți vătămate (V.N. și I.C.), referitor la care cererea părții interesate în acest sens a fost respinsă la data de 10 mai 2002.

Or, un element important al unui proces echitabil este posibilitatea ca acuzatul să se confrunte cu martorii decisivi în prezența judecătorului care trebuie, în ultimă instanță, să ia o hotărâre cu privire la cauză .

Guvernul nu a furnizat nici informații referitoare la diligența instanțelor de a o aduce pe V.G., principalul martor al acuzării, împotriva reclamantei. Desigur, instanțele au citat-o pe V.G., însă la o adresă la care ea locuise în timpul cercetării penale (cea a lui M.N.). Totuși, din dosar rezultă că partea interesată declarase că V.G. părăsise țara în ianuarie 2001. Dacă Curtea a statuat în cauze anterioare că era excesiv să se ceară din partea autorităților unei țări să facă o anchetă pentru a găsi și a aduce în fața lor o persoană ce locuia într-un alt stat (*Gossa împotriva Poloniei*), ea a luat totuși în considerare, din perspectiva acestui articol, dacă autoritățile au făcut sau nu demersuri rezonabile pentru a încerca să identifice adresa unui martor important pe care un acuzat nu l-a putut interoga .

În speță, trebuie menționat că instanțele nu au admis cererea reclamantei de a-i audia pe M.N. sau pe mama lui C.G., la care V.G. ar fi locuit, de asemenea, chiar înainte de plecarea sa, și că ele nu au făcut niciun demers cu excepția celui de a o cita pe V.G., fără rezultat, la adresa pe care aceasta o furnizase în cursul urmăririi penale.

Mai cu seamă, Curtea observă că niciun martor al apărării propus de reclamantă pentru a confirma versiunea sa cu privire la fapte nu a fost audiat de instanțe, care, în plus, au furnizat motive lapidare și contradictorii pentru a respinge cererile părții interesate. În acest sens, este suficientă observația că cererea de audiere a lui C.G., a lui V.G. și a celor 4 martori ai apărării, precum și cererea de confruntare cu ceilalți coacuzati au fost respinse la data de 7 februarie 2003 de Tribunalul Municipiului București, pe motivul că aceste probe fuseseră deja administrate în primă instanță ,deși din dosarul furnizat de părți rezultă că niciuna dintre aceste probe nu fusese administrată și că reclamanta a evidențiat

această omisiune în motivele sale de recurs, însă fără rezultat.

Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că reclamanta nu a putut să îi interogheze în contradictoriu, în fața instanțelor însărcinate cu soluționarea dosarului său, pe majoritatea martorilor acuzării și că nu a putut să obțină audierea niciunui martor al apărării propus, și aceasta fără ca instanțele să fi furnizat motive coerente în acest sens. În aceste condiții, având în vedere că orice sistem de apărare adoptat de reclamantă a fost compromis, Curtea nu consideră că trebuie să speculeze cu privire la caracterul fundamental sau nu al audierilor solicitate de reclamantă, în măsura în care ea consideră că, în orice caz, ele ar fi putut contribui, în circumstanțele cauzei, la echilibrul și egalitatea ce trebuie să primeze pe tot parcursul procesului între acuzare și apărare. Economia generală a procesului impunea astfel să i se acorde reclamantei dreptul de a interoga sau de a asigura interogarea unui martor propus de ea. În final, reclamanta nu a avut o ocazie potrivită și suficientă pentru a-și valorifica în mod util drepturile sale de apărare.

În concluzie, având în vedere importanța deosebită a respectării drepturilor de apărare în procesul penal, Curtea apreciază că reclamanta nu a beneficiat de un proces echitabil, care să îi asigure, în special în ceea ce privește condițiile de convocare și de interogare a martorilor, un anumit echilibru între acuzare și apărare. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție.

În cauza *Băcanu și SC „R” SA c. României* reclamantii s-au plâns de faptul că, în cel de-al doilea proces, instanțele naționale nu au admis solicitarea lor de audiere a victimei (NV) și au respins, fără nicio motivare, solicitarea lor de audiere a unor martori, de a dispune efectuarea unei expertize, precum și de a solicita

informații diverselor instituții publice cu privire la NV.

În speță, Curtea observă că a avut loc o confruntare directă, în ședință publică, între partea vătămată și reclamantii. Ea arată că, dacă anumite întrebări au fost respinse de judecători, altele au fost permise. Or, din încheierea de ședință nu reiese că respingerea întrebărilor a fost arbitrară sau că ar fi limitat interogatoriul în așa măsură încât dreptul la apărare să fi fost încălcat.

Cu toate că acest aspect al capătului de cerere, luat izolat, nu este susceptibil să constituie o încălcare a Convenției, în aprecierea Curții, analiza ansamblului actelor îndeplinite în cadrul procedurii dezvăluie, în speță, un dezechilibru ce a adus atingere exercitării dreptului la apărare al reclamantilor. Într-adevăr, Curtea observă că reclamantii nu au putut în niciun stadiu al procedurii să interogheze sau să obțină interogarea anumitor martori, și aceasta în ciuda complexității cauzei ce ținea de circumstanțele controversate ale înființării și funcționării unei bănci conduse de un important om politic. Curtea mai observă că toate celelalte cereri în probațiune ale reclamantilor au fost respinse de instanțe.

În acest sens, Curtea este surprinsă nu numai de numărul cererilor în probațiune respinse, ci mai ales de argumentele lapidare și stereotipice pe care instanțele le-au oferit pentru a motiva acest refuz, deși de fiecare dată reclamantii au avut grijă să detalieze motivele cererilor și utilitatea acestor probe.

Având în vedere cele de mai sus, trebuie constatat că întreg ansamblul probatoriu avut în vedere de reclamantii, care se baza în principal pe audierea martorilor în contradictoriu și în ședință publică, a fost compromis.

În aceste condiții, Curtea consideră că nu ar trebui să speculeze cu privire la caracterul fundamental sau nu al

audierilor sau al celorlalte cereri în probațiune formulate de reclamânți, din moment ce apreciază că, în orice caz, ele ar fi putut contribui, în circumstanțele speței, la echilibrul și la egalitatea ce trebuie să existe pe toată durata procesului între acuzare și apărare. Astfel, economia generală a procesului impunea să le fie acordat reclamânților dreptul de a interoga sau de a obține interogarea unuia sau mai multor martori, la alegerea lor (mutatis mutandis, *Kostovski c. Olandei și Destrehem c. Franței*).

În concluzie, având în vedere importanța respectării drepturilor la apărare în procesul penal, Curtea apreciază, ținând cont de circumstanțele deosebite ale speței, că aceste drepturi au suferit asemenea limitări încât reclamânții nu au avut parte de un proces echitabil. Prin urmare, a avut loc încălcarea art. 6 par. 1 și 3 d) din Convenție.

În cauza *Baka c. României*, din punctul de vedere al art. 6 par.3 d) din Convenție, reclamantul pretinde că nu a putut să adreseze întrebări lui G.F.

Curtea observă că reclamantul, asistat de un avocat și de un interpret, a avut posibilitatea de a-și expune punctul de vedere la ședința din 12 noiembrie 1998, dată la care G.F. a fost, de asemenea, audiat. Or, nici o probă aflată la dosar nu reflectă faptul că persoana în cauză ar fi dorit să adreseze întrebări acestei persoane sau martorilor audiați la solicitarea sa. Prin urmare, acest capăt de cerere este în mod vădit nefondat și trebuie respins, în temeiul art. 35 par.3 și 4.

În cauza *Roșca Anton Cătălin c. României*, în timpul judecării pe fond a dosarului în care reclamantul era acuzat de comiterea infracțiunii de furt calificat, instanța a citat-o în mod repetat pe partea vătămată C.V. la adresa indicată de aceasta în procesul verbal din 19 martie 2002 și a solicitat informații cu privire la o eventuală schimbare de domiciliu de la

SEIP, demersuri care au rămas fără rezultat.

Prin urmare, deși instanța a luat act de cererea reclamantului privind audierea părții vătămate, aceasta nu a fost audiată. În ședința din 14 mai 2002, la care reclamantul și avocatul său au fost prezenți, instanța de judecată l-a audiat pe reclamant și apoi pe martorul N.M. și a respins ca neutilă cererea reclamantului privind solicitarea de la I.M.L. a certificatului medico-legal referitor la incidentul din data de 19 martie 2002. La următoarea ședință, din 11 iunie 2002, instanța a respins cererea formulată de avocatul reclamantului de a fi reaudiat martorul N.M. pentru a clarifica anumite contradicții ivite în declarațiile sale succesive, instanța subliniind că avocatul a fost prezent la ședința precedentă în care martorul a fost audiat. La o dată nespecificată, instanța a respins, de asemenea, cererea formulată de reclamant prin care acesta solicita să fie supus testului poligraf.

Prin sentința din 9 iulie 2002, Judecătoria Iași, bazându-se în principal pe procesul verbal din 19 martie 2002 și pe declarațiile părții vătămate C.V. și ale martorului N.M., l-a condamnat pe reclamant la pedeapsa de 4 ani și 6 luni închisoare.

Prin decizia definitivă din 8 iulie 2003, Curtea de Apel Iași a respins ca nefondat recursul formulat de către reclamant, care a invocat - printre altele - nelegalitatea detenției sale pe motiv că instanțele judecătorești nu au menținut arestarea preventivă la fiecare 30 de zile, în special între aprilie și iulie 2003.

Reclamantul a arătat că a existat o încălcare a art. 6 par. 1 din Convenție, întrucât a nu i-a fost acordată posibilitatea să interogheze partea vătămată și i-a fost refuzată cererea de reaudiere a martorului N.M. Reținând că probele aflate în posesia sa nu relevă nicio aparență de încălcare a drepturilor și libertăților

fundamentale, Curtea a respins aceste capete de cerere ca vădit nefondate în conformitate cu art. 35 par. 3 și 4 din Convenție.

Imposibilitatea audierii unor martori. În cauza *Sică c. României* Curtea a reamintit că, în ceea ce privește administrarea probelor, această chestiune interesează în primul rând regulile de drept intern și că, în principiu, revine autorităților naționale să aprecieze elementele de fapt obținute prin intermediul mijloacelor de probă și asupra vinovăției reclamantului. Sarcina impusă Curții de Convenție este de a examina dacă procedura luată în ansamblul său a scos în evidență un caracter echitabil (*Gafgen c. Germaniei*).

Pentru a stabili dacă procesul a avut caracter echitabil, Curtea are în vedere procedura în întregul ei și verifică nu numai respectarea dreptului la apărare, dar și interesul public și al victimelor ca autorii infracțiunilor să fie trași la răspundere penală. Art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție consacră principiul potrivit căruia, înainte ca un acuzat să fie declarat vinovat, toate mijloacele de probă trebuie administrate în prezența sa, în contradictoriu. Acest principiu nu este lipsit de excepții, dar acestea din urmă nu ar putea fi acceptate decât sub rezerva dreptului la apărare; ca regulă generală, paragrafele 1 și 3 lit. d) din art. 6 impun să se acorde acuzatului o ocazie adecvată și suficientă de a contesta o mărturie a acuzării și de interoga martorul, în momentul depoziției sau ulterior.

Trebuie să se verifice dacă imposibilitatea pentru apărare de a audia martorii în acuzare este întemeiată pe un motiv serios. Apoi, dacă imposibilitatea audierii martorului este determinată de un motiv serios, declarațiile martorilor absenți, în principiu, nu pot constitui unica sau determinanta probă a acuzării. Cu toate acestea, reținerea cu titlu de probă a unei declarații unice sau determinante a unui martor, pe care apărarea nu l-a putut

interoga, nu constituie *de plano* încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție. Procedura poate fi considerată ca având caracter echitabil dacă există elemente suficiente care să permită aprecierea că reținerea unei astfel de probe a fost corectă și echitabilă.

A) Analizarea dacă imposibilitatea audierii martorilor G.S. și S.D. a fost sau nu justificată de motive serioase.

Curtea reamintește că imposibilitatea de a găsi un martor pentru a fi audiat, în anumite condiții, constituie o împrejurare care justifică reținerea de instanță a depozițiilor date în cursul urmăririi penale, deși apărarea nu a avut posibilitatea audierii aceluși martor în cursul procedurii. Cu toate acestea, pentru a se aprecia că este justificată, autoritățile trebuie să adopte măsuri pozitive pentru a permite acuzatului să interogheze martorii acuzării; ele trebuie să caute martorii (*Rachdad c. Franței*).

Curtea a reținut în cauza de față, că Tribunalul București a dat dovadă de rol activ și a încercat cu ajutorul agenților de poliție să-i găsească pe G.S. și S.D., acordând mai multe termene de judecată pentru citarea martorilor la mai multe adrese, cu mandate de aducere, solicitând informații de la Serviciul de Evidență a Populației și Direcția Generală a Penitenciarelor. În condițiile în care martorii nu au fost găsiți, tribunalul a dat citire declarațiilor date de martorii G.S. și S.D. în cursul urmăririi penale. Curtea de Apel și Înalta Curte de Casație și Justiție au reținut în deciziile pronunțate că Tribunalul a depus toate diligențele pentru a asigura prezența martorilor în cursul cercetării judecătorești.

Curtea a apreciat că instanțele nu au încălcat obligația pozitivă de a depune diligențe pentru ca martorii acuzării să fie audiați în mod nemijlocit.

În consecință, Curtea a concluzionat că absența martorilor G.S. și S.D. din

cursul judecătii și citirea declarațiilor date în cursul urmăririi penale erau justificate de motive serioase.

B) În ceea ce privește importanța declarațiilor martorilor G.S. și S.D.

Curtea a examinat importanța declarațiilor date de martori în cursul urmăririi penale în ceea ce privește vinovăția reclamantului și dacă aceste declarații constituiau probe unice și determinante. În această privință nu este suficient să se țină seama de ansamblul mijloacelor de probă administrate de Tribunal, este necesar să fie identificate acele probe din care rezultă că sunt îndeplinite elementele constitutive ale infracțiunii pentru care s-a dispus condamnarea.

Curtea a constatat că instanțele naționale au avut în vedere, pentru a dispune condamnarea reclamantului pentru trafic de droguri, procesul-verbal de prindere în flagrant și depozițiile martorilor G.S. și S.D. Cu toate acestea, elementul material al infracțiunii de trafic de droguri în varianta „oferire” a rezultat în speța de față numai din declarația martorei G.S., care era denunțătoarea reclamantului. Curtea a constatat că declarația martorei G.S. constituia o probă a acuzației determinantă, iar procesul-verbal și declarația martorului S.D. nu au făcut decât să confirme varianta unui martor care nu a putut fi audiat în contradictoriu.

C) Verificarea în această situație dacă au existat suficiente garanții procedurale pentru a contrabalansa dificultățile apărării legate de imposibilitatea audierii nemijlocite a martorei G.S. și reținerea declarațiilor date de aceasta în cursul urmăririi penale.

Curtea a menționat că dreptul de a formula întrebări martorilor acuzației constituie o garanție a echității procedurii,

ceea ce presupune nu numai egalitatea armelor, dar și posibilitatea pentru apărare de a verifica credibilitatea declarațiilor incriminatoare.

Curtea a reținut că G.S. fost audiată în cursul urmăririi penale, însă nu a putut fi găsită în cursul cercetării judecătorești. Nici Tribunalul și nici reclamantul nu au putut să-i formuleze întrebări pentru a aprecia credibilitatea declarațiilor date de aceasta.

Curtea a stabilit că posibilitatea lăsată reclamantului de a contesta declarațiile martorilor acuzației prin propunerea de probe sau prin citarea acestora nu era aptă să compenseze obstacolele cu care apărarea s-a confruntat, întrucât reclamantul nu a avut posibilitatea să conteste declarațiile martorului în cursul unei audieri. Din acest punct de vedere, absența altor mijloace de probă care să se coroboreze cu declarațiile contestate a avut o anumită importanță.

Curtea a reținut că Guvernul a arătat că reclamantul ar fi putut să conteste declarațiile martorilor în cursul urmăririi penale și să solicite confruntarea cu martorii. Curtea a apreciat că nu i se poate imputa reclamantului că nu a solicitat în cursul urmăririi penale să fie efectuate aceste acte procedurale care ar fi putut fi administrate în cadrul procedurii contradictorii în fața instanței. Reclamantul a luat cunoștință de conținutul probelor acuzației la momentul în care a primit rechizitoriul.

Cu privire la posibilitatea reclamantului de a contesta declarațiile martorei G.S., Curtea a reținut că, în măsura în care ar fi cunoscut conținutul declarațiilor martorei, ar fi putut contesta credibilitatea acestora în absența martorei sau în procedura confruntării. Reclamantul a recunoscut că este consumator de droguri, însă a negat că ar fi făcut trafic de droguri. El a susținut, în fața instanțelor naționale, că G.S. l-a acuzat pentru a-l proteja pe prietenul său, R. Acesta a

declarat, de asemenea, că a observat-o pe G.S. discutând cu polițiștii și s-a gândit că ar fi colaborat cu aceștia.

Curtea a constatat că, potrivit declarațiilor date de G.S., aceasta l-ar fi denunțat anterior pe reclamant și a ales să ajute autoritățile la realizarea flagrantului, fără ca această operațiune să reușească. Din declarațiile martorei G.S. rezultă că, în ziua în care reclamantul a fost depistat, i-a cerut acestuia să-i procure droguri și că s-a hotărât să-l denunțe. Aceste susțineri duc la aprecierea că ar fi provocat comiterea infracțiunii. Curtea a reținut că instanțele naționale care l-au condamnat pe reclamant nu au analizat incidența acțiunilor lui G.S. și nu au clarificat cadrul legal în care a acționat aceasta.

Instanțele naționale au apreciat credibilitatea declarațiilor date de martoră apreciind că se coroborează cu declarațiile date de S.D. și cu mențiunile din procesul-verbal de prindere în flagrant. Or, Curtea a constatat că S.D. nu a fost niciodată audiat de Tribunal și că declarațiile pe care acesta le-a dat la poliție și parchet erau contradictorii, ceea ce de altfel a reținut Tribunalul în primă instanță. Dacă procesul-verbal a fost semnat de G.S. și S.D., nicio precizare nu a fost făcută în legătură cu absența semnăturii reclamantului. În măsura în care reclamantul a contestat procesul-verbal de prindere în flagrant, autoritățile ar fi putut audia pe cei 7 polițiști semnatari ai procesului-verbal, declarațiile acestora putând duce la stabilirea situației de fapt și la analiza credibilității declarațiilor date de martorii G.S. și S.D.

Guvernul a susținut că reclamantul a avut posibilitatea pe parcursul procesului penal să propună probe suplimentare. În hotărârile judecătorești s-a imputat reclamantului că nu a furnizat suficiente elemente pentru identificarea lui R., pentru a putea fi audiat. Curtea a reținut

că R. nu era un martor direct la întâlnirea dintre G.S. și reclamant, în ceea ce privește vânzarea de droguri. Curtea a reținut că nu rezultă din dosar că autoritățile au depus diligențe pentru a propune alte mijloace de probă susceptibile să ajute în stabilirea credibilității declarațiilor martorei G.S. sau să găsească alți martori care să infirme sau să susțină aceste declarații. Din acest punct de vedere, ar fi putut fi formulate întrebări martorei G.S. de procuror, pentru a se verifica pista oferită de aceasta în declarațiile sale, cu privire la F.P. și alte persoane cărora reclamantul le procura droguri.

Curtea a apreciat caracterul determinant al declarațiilor martorei G.S. în absența altor mijloace de probă apte să conducă la concluzia că instanțele judecătorești au apreciat corect și echitabil aceste declarații.

Prin urmare, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 3 lit. d din Convenție, dreptul la apărare fiind limitat.

În cauza *Vararu c. României*, în ce privește aspectul dacă imposibilitatea pentru apărare de a interoga martorii a fost justificată de un motiv serios, Curtea a notat că martorii au fost audiați de poliție și imediat de parchet în faza de urmărire penală, fără ca reclamantul sau avocatul său să fie prezenți.

Curtea a reamintit că imposibilitatea de a localiza un martor poate constitui, în anumite condiții, un fapt justificativ ce autorizează admiterea depoziției sale în procese chiar dacă apărarea nu l-a putut interoga în niciun stadiu al procedurii (*Rachdad c. Franței, Zentar c. Franței*). Totodată, pentru ca o astfel de justificare să fie valabilă, autoritățile trebuie să adopte măsuri pozitive pentru a permite acuzatului să interogheze sau să facă să fie interogați martorii acuzării; acestea trebuie să caute în mod activ acești martori (*Rachad c. Franței*).

În această cauză, Curtea a observat că eforturile efectuate de judecătoria nu

au permis obținerea audierii în fața sa a martorilor, în ciuda numeroaselor termene acordate, a mandatelor de aducere, amenzii aplicate sau demersurilor făcute la autorități pentru a identifica noua lor adresă.

Totodată, sesizat cu apelul declarat de reclamant, care solicita expres audierea părților vătămate și a anumitor martori, tribunalul nu a făcut niciun demers pentru audierea acestor persoane. Acesta s-a mulțumit să observe că judecătoria nu a reușit localizarea martorilor în discuție. Ținând seama de faptul că tribunalul avea deplină competență pentru a examina faptele în cauză, pentru a examina probele și a stabili vinovăția reclamantului, Curtea a apreciat că acesta ar fi putut să dea un răspuns mai adecvat și suficient motivat cererilor de administrare a probei, făcute de reclamant.

Cu privire la aspectul privind importanța depozițiilor în discuție, pentru condamnarea reclamantului, Curtea a examinat care a fost greutatea declarațiilor făcute de martori în faza de urmărire penală în hotărârea cu privire la vinovăția reclamantului și, în special, dacă aceste depoziții au constituit proba unică sau determinantă (*Al-Khawaja și Tahery*). În acest sens, nu a ținut cont doar de ansamblul probelor examinate de tribunal, ci a căutat care sunt cele pe care s-a bazat efectiv condamnarea (*Tseber c. Republicii Cehe*).

În speță, Curtea a constatat faptul că un număr de cinci declarații litigioase au confirmat versiunea polițistului A.C., potrivit căruia reclamantul a comis infracțiunea de ultraj. Alți doi martori, care s-au prezentat atât în fața parchetului, cât și în fața instanței, nu au susținut această teză. Curtea a concluzionat că, în ciuda celor susținute de Guvern, cele cinci declarații făcute în cursul urmăririi penale sunt singurele argumente care au justificat condamnarea reclamantului pentru infracțiunea de ultraj.

Cât privește instanțele de apel și de recurs, acestea nu au făcut decât să confirme concluziile primei instanțe.

În aceste condiții, este de netăgăduit că aceste cinci depoziții făcute în faza urmăririi penale au jucat un rol decisiv în condamnarea reclamantului pentru infracțiunea de ultraj.

Curtea a verificat în continuare dacă autoritățile interne au luat măsuri suficiente pentru a contrabalansa dificultățile cauzate apărării.

Cu privire la garanții procedurale oferite pentru a contrabalansa inconvenientele legate de admiterea depozițiilor în discuție Curtea a reamintit că, în fiecare cauză în care problemele de echitate a procedurii se pun în raport cu depoziția unui martor absent, trebuie analizat dacă există elemente suficiente compensatorii ale dificultăților pe care admiterea acestei depoziții o creează pentru apărare, mai ales garanții procedurale solide care să permită o apreciere corectă și echitabilă a fiabilității unei astfel de probe. Examinarea acestei chestiuni permite verificarea aspectului dacă depoziția martorului absent este suficient de fiabilă, ținând cont de importanța sa în cauză.

În prezenta cauză, martorii au fost audiați de poliție și de parchet în cursul urmăririi penale, dar nu au compărut niciodată în fața unei instanțe pentru a aprecia credibilitatea lor și fiabilitatea depozițiilor acestora. Curtea a notat că există un dubiu cu privire la maniera în care au fost făcute aceste depoziții în fața poliției. În particular, a constatat că depozițiile au fost scrise de aceeași persoană și că din conținutul lor reiese că martorii s-au limitat să le citească și să le semneze la sfârșit. În plus, afirmația reclamantului potrivit căreia depozițiile au fost scrise de polițistul A.C., parte în cauză, nu a fost verificată de instanțe.

În ciuda obiecțiunilor reclamantului, instanțele l-au condamnat pe baza

acestor probe, fără a le verifica prin prisma depozițiilor martorilor care infirmau teza unui comportament ultragiant al reclamantului față de polițist.

Instanțele nu au făcut mai multe precizări cu privire la maniera în care au apreciat fiabilitatea mărturiilor contestate, în măsura în care acestea erau singurele care îl incriminau pe reclamant.

Ținând cont de cele de mai sus Curtea a apreciat că acest caracter determinant al depozițiilor făcute în cursul urmăririi penale, în lipsa altor mijloace de probă cu care să se coroboreze, duce la concluzia că instanțele nu au apreciat în mod corect și echitabil fiabilitatea probelor. Curtea a considerat, de asemenea, că dreptul la apărare al reclamantului a suferit o limitare incompatibilă cu exigențele unui proces echitabil. A existat, așadar, o încălcare a art. 6 par. 1 combinat cu art. 6 par. 3 lit. d din Convenție.

În cauza *Bobeș c. României* Curtea a observat că G.V. este persoana care a formulat plângere penală împotriva reclamantei, fiind audiată de parchet în absența reclamantei sau a avocatului acesteia. După ce reclamanta a solicitat o nouă ascultare a lui G.V., Ministerul Public și instanțele naționale au respins această cerere, cu argumente lapidare, în timp ce reclamanta a detaliat motivele și utilitatea acestei audieri. Totodată, Curtea a arătat că nu poate fi reproșat reclamantei că nu a solicitat ascultarea lui G.V. la termenul din data de 25 iunie 2003, întrucât aceasta din urmă era prezentă în calitate de reprezentant al societății, iar nu ca martor. Tribunalul, singura instanță care a luat în considerare ascultarea lui G.V., a revenit asupra măsurii dispuse, din cauza stării de sănătate a martorului. Având în vedere certificatul medical depus de persoana în cauză, Curtea a arătat că poate admite că starea de sănătate a martorului reprezenta o cauză justificativă pertinentă

pentru absența acestuia din fața instanței și admiterea declarației.

Cu toate acestea, Curtea a remarcat că instanțele naționale nu au luat în considerare posibilitatea ascultării lui G.V., în afara sediului instanței. Or, Codul de procedură penală autoriza magistrații să o asculte pe G.V., la domiciliul acesteia, dacă se afla în imposibilitate de a se prezenta în fața instanței.

În continuare, Curtea a reținut că instanțele naționale și-au întemeiat soluția de condamnare de o manieră determinantă pe declarațiile lui G.V., date în fața organelor de urmărire penală. Prin urmare, Curtea a analizat dacă încuviințarea acestor declarații a fost contrabalansată de garanții procedurale eficiente pentru a asigura echitatea procedurii.

Astfel, Curtea a arătat că, prin respingerea cererilor de audiere a lui G.V., o parte semnificativă a apărării formulate de reclamantă, respectiv faptul că sumele au fost remise lui G.V. și că reclamanta nu a solicitat ca G.V. să semneze ordinele de plată din cauza legăturii de prietenie și a stării de sănătate a acesteia, a fost compromisă (*mutatis mutandis, Vaturi c. Franței*, cererea nr. 75699/01, par. 58). Faptul că reclamanta a reiterat, pe întreg parcursul procedurii, această cerere dovedește greutatea pe care reclamanta o acorda acestui element din apărarea sa.

Este adevărat că reclamanta a putut să îi adreseze întrebări lui G.I., soțul lui G.V., însă acest martor, deși în rest a confirmat că reclamanta le remitea în mod regulat sume de bani care proveneau de la societate, nu a declarat nimic cu privire la sumele de circumstanțele în care o parte a acestor sume a fost remisă soției sale.

Nici realizarea celor trei expertize contabile în cauză nu a putut suplini lipsa audierii lui G.V., întrucât obiectivele acestora au fost de a cuantifica un

eventual prejudiciu în patrimoniul societății, iar nu de a stabili răspunderea penală a reclamantei. Mai mult, concluziile acestor expertize au fost contradictorii iar reclamanta a solicitat audierea lui G.V., pentru a explica mai multe aspecte privind gestiunea societății și cauza presupusului prejudiciu.

În concluzie, Curtea a arătat că instanțele naționale au acordat declarației lui G.V. aceeași valoare probatorie ca unei declarații date în fața instanței, fără a analiza riscul utilizării unei declarații date de o persoană care nu a fost ascultată în condiții de contradictorialitate (*a contrario, Mariana Marinescu c. României*, par. 79).

Așadar, având în vedere caracterul determinant al declarației lui G.V., absența elementelor care să se coroboreze cu respectiva declarație, Curtea a apreciat că instanțele naționale nu au oferit reclamantei garanții care să contrabalanseze dificultățile create prin încuviințarea declarației lui G.V., a existat o încălcare a art. 6 par. 1 coroborat cu art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție.

În cauza *Colac c. României* Curtea a observat că prezenta cerere nu privește martori a căror identitate nu a fost dezvăluită acuzatului. În prezenta cauză un număr semnificativ al victimelor și al martorilor la evenimentele contestate, respectiv C.R., G.C.R., C.R.R., F.P.D., I.A.P., I.I.C., T.E.P., M.M.K., Y.F., N.K., K.S.E., S.S. și G.C., au refuzat să depună mărturie în instanță și astfel nu au putut fi audiați de către instanța de judecată. Nici apărarea nu a putut să îi examineze sau să le observe comportamentul în cadrul interogatoriului pentru a-și forma propriul punct de vedere asupra probității și credibilității lor. În ciuda argumentelor hotărârii Curții de Apel Iași din 21 februarie 2006, cu excepția mărturiei lui I.I.C., nu există nicio probă în dosar că declarațiile date în etapa urmăririi penale a procedurii de către martorii menționați

mai sus în prezența unui procuror au fost citite efectiv în proces înainte de a fi admise ca probe de către instanțele interne. Reiese din probele aflate la dosar și din susținerile părților că, atunci când martorii au fost audiați în etapa urmăririi penale a procedurii, reclamantul și avocatul său nu erau prezenți. Astfel, apărarea nu a avut ocazia de a confrunța martorii respectivi în nicio etapă a procesului.

În ceea ce privește acceptarea ca probatoriu a declarațiilor unor martori care nu s-au prezentat în instanță și care nu au putut fi interogați de către acuzat în nicio etapă a procesului, Curtea a clarificat în hotărârea sa pronunțată în cauza *Al-Khawaja și Tahery* că pentru a determina dacă admiterea unor astfel de probe era compatibilă cu dreptul la un proces echitabil trebuia să se stabilească mai întâi că exista un motiv temeinic pentru neprezentarea martorilor. În al doilea rând, atunci când depoziția unui martor absent era temeiul unic sau decisiv pentru o condamnare, erau necesare măsuri de contrabalansare suficiente, inclusiv existența unor garanții procedurale solide, care să permită o apreciere echitabilă și corespunzătoare a fiabilității probelor în cauză.

Cerința de a exista un motiv întemeiat pentru a admite depoziția unui martor absent este o chestiune preliminară care trebuie examinată înainte de a se pronunța dacă proba a fost unică sau decisivă. Chiar în cazul în care depoziția unui martor absent nu a fost unică sau decisivă, Curtea a identificat totuși o încălcare a art. 6 par. 1 și art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție atunci când nu a fost oferit un motiv întemeiat pentru omisiunea audierii martorului. Acest lucru se întâmplă deoarece, ca regulă generală, martorii ar trebui să depună mărturie în timpul procesului și toate eforturile rezonabile ar trebui depuse pentru a se asigura înfățișarea lor. Astfel, atunci când

martorii nu se înfățișează pentru a depune mărturie, există obligația de a verifica dacă absența lor este justificată (a se vedea Gabrielyan, citată anterior).

Așadar, chestiunea preliminară pe care Curtea trebuie să o examineze în prezenta cauză este dacă a existat un motiv întemeiat pentru a admite ca probe declarațiile date în etapa urmăririi penale de către C.R., G.C.R., C.R.R., F.P.D., I.A.P., I.I.C., T.E.P., M.M.K., Y.F., N.K., K.S.E., S.S. și G.C., fără ca aceste persoane să fie interogate în faza de judecată.

Temeiul invocat de autoritățile interne pentru a admite ca probe declarațiile martorilor respectivi, fără ca aceștia să fie interogați în cursul cercetării judecătorești, a fost acela că instanța de judecată nu a putut asigura înfățișarea acestora. S-a invocat art. 327 din fostul Cod de procedură penală român care prevedea o astfel de posibilitate.

Curtea a observat că imposibilitatea autorităților de a localiza un martor poate, în anumite condiții, să justifice admiterea ca probă a declarației martorului, chiar dacă apărarea nu a avut ocazia de a-i adresa întrebări acestuia sau acesteia (a se vedea, *Tseber împotriva Republicii Cehe*, nr. 46.203/08, pct. 48, 22 noiembrie 2012). Cu toate acestea, autoritățile naționale trebuie să adopte măsuri pozitive pentru a-i permite acuzatului să interogheze sau să obțină interogarea martorilor acuzării (a se vedea *Lucic împotriva Croației*, nr. 5.699/11, pct. 79, 27 februarie 2014), ceea ce înseamnă că acestea trebuie să caute în mod activ martorii (a se vedea, *Rachdad împotriva Franței*, nr. 71.846/01, pct. 24, 13 noiembrie 2003). Curtea trebuie, prin urmare, să se convingă că autoritățile interne au făcut tot ceea ce era rezonabil posibil pentru a asigura prezența martorului. Cu alte cuvinte, Curtea trebuie să stabilească dacă absența martorului este imputabilă autorităților interne (a se vedea, *Lucic*, citată anterior).

Curtea a admis că instanțele interne au depus eforturi pentru a cerceta motivele care au stat la baza absenței martorilor pe care apărarea nu a putut să îi examineze și pentru a asigura înfățișarea lor. Instanța de prim grad de jurisdicție pare să fi citat în mod repetat, fără succes, martorii și, ulterior, a recurs la ajutorul unor agenți ai statului pentru a obliga unii dintre martori să se înfățișeze. În plus, a solicitat în mod repetat autorităților interne competente să furnizeze informații cu privire la posibilele noi domiciliu ale unora dintre martori. Autoritățile interne au depus eforturi pentru a identifica locuința actuală a unora dintre martori și să stabilească motivele care au stat la baza absenței acestora. În special, autoritățile au stabilit că I.A.P. și F.P.D. au părăsit țara și se aflau în Austria, respectiv Italia. În plus, au stabilit că M.K.K., cetățean străin, nu era de asemenea prezent pe teritoriul țării și că unii dintre martorii absenți își schimbaseră numele sau părăsiseră adresele la care figurau de mai mulți ani și locuiau probabil în străinătate.

Cu toate acestea, autoritățile nu au depus eforturi suplimentare pentru a localiza martorii.

Acestea au acceptat răspunsul pe care l-au primit de la mamele lui I.A.P. și F.P.D. - potrivit cărora fiicele lor locuiau în Austria, respectiv în Italia, la adrese necunoscute - fără a realiza verificări suplimentare pentru aflarea exactă a adreselor acestora și nu reiese din probele aflate la dosar că au făcut încercări să stabilească locul exact în care se aflau aceștia recurgând la mecanismele de asistență juridică internațională, dacă martorele locuiau cu adevărat în străinătate.

În ceea ce îl privește pe M.M.K., autoritățile interne nu au întreprins niciun demers pentru a solicita autorităților din țara de origine a acestuia - de asemenea, recurgând la mecanismele de asistență

juridică internațională - să stabilească localizarea lui.

Nici informația despre potențiala plecare a lui T.E.P. în Statele Unite ale Americii nu a fost verificată. În plus, afirmațiile făcute de avocatul reclamantului potrivit cărora I.I.C. fusese citat la o adresă greșită nu par să fi fost analizate de autoritățile interne, deși reiese din probele aflate la dosar că I.I.C. locuise fără a fi fost înregistrat la o adresă dintr-o localitate din județul Neamț.

În plus, rezultă că nu au fost emise citații pentru Y.F., N.K., K.S.E., S.S. sau G.C. și nu există probe la dosar că autoritățile au depus eforturi rezonabile pentru a localiza martorii respectivi ori pentru a asigura înfățișarea lor înaintea instanțelor interne.

Prin urmare, Curtea nu este convinsă că eforturile depuse de autorități pot fi considerate a fi fost suficiente în circumstanțele cauzei (a se vedea, *Artner împotriva Austriei*, caz în care poliția austriacă a primit instrucțiuni din partea instanței de judecată să depună toate eforturile pentru a găsi un martor absent; *Berisha împotriva Țărilor de Jos*, caz în care autoritățile olandeze au încercat să contacteze un martor care avea reședința pe teritoriul Republicii Slovace prin intermediul autorităților slovace și *Haas împotriva Germaniei*, caz în care autoritățile germane au depus eforturi considerabile pentru a asigura înfățișarea unui martor care executa o pedeapsă cu închisoarea în Liban). Astfel, nu se poate afirma că existau motive întemeiate care să justifice omisiunea aducerii martorilor absenți spre a fi examinați sau că autoritățile interne și-au îndeplinit obligația lor de a efectua verificări suplimentare spre a se stabili dacă absența martorilor era justificată.

Este adevărat că la 8 ianuarie 2004 reclamantul nu i-a adresat întrebări lui I.I.C. înaintea instanței de judecată deoarece avocatul său ales era absent,

iar, la 3 iunie 2004, mărturia lui I.I.C. dată în etapa urmăririi penale a procedurii a fost citită în fața instanței. Cu toate acestea, nu este suficient pentru Curte să concluzioneze că reclamantul a renunțat la dreptul său de a examina respectivul martor. În această privință, Curtea a reiterat că orice renunțare la exercitarea unui drept garantat prin Convenție - în măsura în care o astfel de renunțare este permisă de dreptul intern - trebuie stabilită într-o manieră lipsită de echivoc (a se vedea, *Colozza împotriva Italiei*, 12 februarie 1985, pct. 28, seria A nr. 89). Curtea a observat că reclamantul s-a plâns în mod repetat în fața instanței de prim grad de jurisdicție și ulterior în fața instanței de apel că era privat de posibilitatea de a asculta martorii în cauză, în general, și pe I.I.C. în special. Faptul că autoritățile interne au făcut încercări, chiar dacă fără succes, pentru a asigura înfățișarea lor sau au respins cererile reclamantului în acest scop, pretinzând în mod repetat că era imposibil ca martorii respectivi să fie audiați sugerează în mod similar că nu s-a considerat că reclamantul renunțase la dreptul său de a-i examina.

În ceea ce privește argumentul Guvernului potrivit căruia audierea martorilor de către instanțe a fost îngreunată având în vedere teama acestora manifestată față de reclamant, Curtea a reținut că cererea lui M.A. de a fi audiată de instanța de prim grad în absența reclamantului a fost respinsă. În plus, nu există nicio probă la dosar că instanțele interne au luat în considerare teama martorilor sau că au considerat-o a reprezenta un temei pentru decizia lor de a declara imposibilă audierea unora dintre martori. În plus, instanțele interne nu s-au bazat și nu au aplicat nicio măsură specială care să permită martorilor să nu se înfățișeze la proces; nici Guvernul nu a arătat în cadrul observațiilor sale că martorii nu s-au

înfățișat deoarece asemenea măsuri fuseseră aplicate (spre deosebire de *Vronchenko împotriva Estoniei*). Prin urmare, nu există niciun motiv pentru examinarea în continuare de către Curte a acestui aspect (a se vedea, *Tseber*, citată anterior, pct. 47).

Considerațiile anterioare sunt suficiente, în sine, pentru a-i permite Curții să concluzioneze că a fost încălcat art. 6 par. 1 și 3 lit. d) din Convenție (a se vedea, *Al-Khawaja și Tahery*, citată anterior, și *Nikolitsas împotriva Greciei*, nr. 63.117/09, pct. 35, 3 iulie 2014).

Cu toate acestea, Curtea a observat în prezenta cauză că instanțele interne l-au condamnat pe reclamant pentru proxenetism pe baza mai multor mijloace de probă, nu numai prin luarea în considerare a declarațiilor martorilor absenți. În aceste condiții, chiar dacă s-ar putea accepta că declarațiile martorilor absenți ar fi putut să nu reprezinte proba unică și decisivă pe baza căreia s-a bazat condamnarea reclamantului, reiese totuși din motivarea oferită de instanțele interne că declarațiile acestora au avut o importanță considerabilă în stabilirea circumstanțelor cauzei și a vinovăției reclamantului.

De asemenea, reclamantului nu i s-a dat ocazia să adreseze întrebări martorilor menționați anterior nici în etapa urmăririi penale, nici în instanță. În plus, autoritățile interne nu au respectat normele de procedură penală în vigoare la momentul faptelor, care fuseseră instituite pentru a contrabalansa absența martorilor întrucât declarațiile date în etapa urmăririi penale de către martorii absenți nu au fost citite în proces înainte de a fi admise ca probe. În lumina celor precedente, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 3 lit. d) coroborat cu art. 6 par. 1 din Convenție.

Hotărâri de condamnare bazate pe declarațiile victimelor. În cauza *Șandru c. României*, Curtea a reținut că hotărârea de condamnare a reclamantului s-a

întemeiat, în principal, pe declarațiile victimei și cele ale co-inculpaților. Având în vedere că existau neconcordanțe între declarațiile inculpaților, iar instanțele interne nu au motivat de ce au dat prioritate unora dintre aceste declarații, Curtea a reținut că hotărârea de condamnare s-a întemeiat în mod determinant pe declarațiile victimei. Curtea a mai notat că victima, deși prezentă la două ședințe de judecată, nu a fost audiată de instanță, cu excepția aspectelor ținând de latura civilă a cauzei. Curtea a luat în considerare faptul că victima era minoră și că acest aspect, coroborat cu natura infracțiunii, impunea măsuri speciale de protecție. De asemenea, Curtea a reținut că legislația internă permite audierea victimei în cameră de consiliu, fără prezența inculpatului, aspect ce este considerat echitabil, având în vedere circumstanțele cauzei.

Spre deosebire de cauza *Gani c. Spaniei*, în care victima violului a fost audiată în ședință publică dar nu a putut continua audierea din pricina problemelor medicale atestate de documente, în prezenta cauză se observă faptul că instanțele nu au motivat absența victimei, nu au luat măsuri speciale de protecție și, deși au fost emise mandate de aducere, instanțele nu au depus diligențele necesare pentru a asigura prezența victimei sau pentru a stabili audierea ulterioară.

Curtea a examinat dacă utilizarea declarației dată de D.A. în fața procurorului a fost însoțită de suficiente elemente de contrabalansare. Curtea a reținut că în cauza *Gani* reprezentantul acuzatului a avut posibilitatea de a pune întrebări victimei în faza anchetei, iar declarațiile acesteia au fost citite în ședință publică, dând astfel oportunitatea acuzatului de a contesta veridicitatea lor. În prezentul caz, reclamantul nu a beneficiat de astfel de garanții, având în

vedere că avocatul său nu a participat la audierea victimei în faza de urmărire penală, reclamantul nu a putut să îi adreseze întrebări în ședință publică, iar în căile de atac susținerile sale cu privire la lipsa confruntării au fost ignorate.

Curtea a reținut că, din examinarea procedurii în totalitate, imposibilitatea pentru reclamant de a examina credibilitatea victimei în ședință publică și în contradictoriu este contrară dispozițiilor art. 6 par. 1 din Convenție coroborat cu art. 6 par 3 lit. d) din Convenție.

Prin urmare, Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1 din Convenție și art. 6 par. 3 lit. d) din Convenție.

În cauza *Rupa c. României* Curtea a constatat încălcarea art. 6 par. 1, și 3 lit. d) din Convenție privind dreptul la un proces echitabil, întrucât condamnarea reclamantului s-a bazat exclusiv pe declarațiile unor polițiști și pe procesul verbal de constatare a infracțiunii flagrante. Curtea a notat că, în decizia pronunțată în recurs, Curtea Supremă de Justiție a relevat caracterul defectuos al anchetei și comportamentul abuziv al polițiștilor, dar s-a mărginit numai să afirme că aceste fapte nu pun în discuție vinovăția reclamantului. Cât privește drepturile apărării, cu excepția unui termen în prim grad și a apelului, reclamantul a fost asistat la fiecare termen de judecată de către un alt avocat desemnat din oficiu care nu avea cunoștință despre piesele dosarului și a cărui prestație a fost pur formală.

Respingerea cererii de administrare a altor probe. În cauza *V.D. c. României* Curtea a analizat pe fond acuzațiile de inechitate în ansamblu a procedurii care a dus la condamnarea reclamantului pentru viol. A avut de stabilit dacă drepturile apărării au fost încălcate prin imposibilitatea reclamantului de a interoga sau cere interogarea victimei în cursul dezbaterilor și prin refuzul de a dispune efectuarea unui test ADN.

În cauză, Curtea a observat că instanțele au motivat condamnarea reclamantului pentru infracțiunea de viol bazându-se în special pe declarațiile victimei în fața poliției. Celelalte elemente luate în considerare, și anume certificatul medico-legal, precum și cele cinci depoziții ale martorilor indirecti care au declarat că au auzit victima plângându-se de cele suferite din partea reclamantului nu pot fi considerate ca determinante, ținând seama de faptul că niciunul dintre elementele de probă nu atestă în mod direct faptul că violul a fost comis de reclamant. Rezultă că dacă declarațiile în litigiu ale victimei nu reprezentau singurul element de probă pe care și-a bazat instanța condamnarea, acestea erau totuși elementul determinant (*Artner c. Austriei*, 28 august 1992, par. 22-24).

În această privință, Curtea a admis ca, în cadrul procedurilor care se referă la abuzuri sexuale și în special asupra unor persoane vulnerabile, să fie luate măsuri pentru protejarea victimei, cu condiția ca aceste măsuri să fie conciliate cu o exercitare adecvată și efectivă a drepturilor apărării. Caracterul solicitant al acestui tip de procedură a fost subliniat, în special, atunci când victima se confruntă împotriva voinței sale cu inculpatul.

În cauză, faptul că victima este foarte în vârstă și senilă, astfel cum a demonstrat certificatul medico-legal din 1 aprilie 2001, implica fără îndoială că trebuia să i se acorde o protecție sporită. Totuși, imposibilitatea interogării acesteia în ședință publică, înainte de decesul său în octombrie 2001, trebuia să fie însoțită de garanții suficiente care să îi preserveze drepturile apărării, astfel cum sunt garantate de art. 6 par. 1 și 3 lit. d, coroborate.

Din documentele de la dosar a rezultat că singura declarație a victimei prezentată în fața parchetului a fost făcută la 1 aprilie 2001, în fața unui agent de poliție de la

postul de poliție din comună, înainte ca reclamantul să fie acuzat, fără să aibă, astfel, posibilitatea de a transmite întrebări de clarificare. Această declarație a fost consemnată în scris și nu a fost înregistrată. Această declarație nu a fost niciodată citită în fața acuzatului în cursul procedurii penale și nici o altă măsură care să îi permită reclamantului contestarea declarațiilor și a credibilității victimei nu a fost luată (S.N., citată anterior, par. 52).

În aceste condiții, efectuarea unui test ADN ar fi putut, fie să confirme versiunea victimei, fie să îi furnizeze reclamantului elemente substanțiale care să afecteze credibilitatea acestei versiuni. În această privință, Curtea a observat că reclamantul sau avocații săi au solicitat în mod efectiv, în mod repetat, efectuarea unei expertize întemeiate pe examenul ADN (*a contrario*, V.S. c. *Italiai*) și au prezentat această cerere în fața unei instanțe care avea competența să solicite prezentarea de noi probe (*a contrario*, *Bracci*, citată anterior, par. 64). Instanțele au refuzat să dea curs acestei cereri în mod implicit, și anume, fără a se pronunța în mod explicit cu privire la relevanța acestei cereri în probațiune prin hotărâri care să fie suficient de motivate și raționale (*a contrario*, *Arias Garcia c. Spaniei*).

În sfârșit, în ceea ce privește cercetarea la fața locului efectuată la 1 aprilie 2001, Curtea a constatat neregulile acesteia, în măsura în care agenții de poliție s-au limitat să descrie în mod general casa victimei, fără a căuta urme de violență, de exemplu, eventuale haine pătate de spermă sau prosopul despre care victima a indicat, în declarația sa din aceeași zi, că a fost utilizat de agresor, pentru imobilizarea sa. Aceste elemente au putut aduce mai multă consistență acuzației aduse împotriva reclamantului.

Prin urmare, Curtea a considerat că, în circumstanțele cauzei, instanțele române nu și-au îndeplinit obligația de a

dispune măsuri de investigație pentru a-i da reclamantului posibilitatea de a-și apăra cauza (*Spînu c. României*, par. 62), fiind astfel încălcat art. 6 par. 1 și 3 lit. d) din Convenție.

Utilizarea unor probe obținute cu încălcarea legii. În cauza *Bălțeanu c. României* Curtea a constatat încălcarea art. 8 din Convenție, întrucât măsura privind interceptarea și înregistrarea convorbirilor reclamantului nu era însoțită de garanții suficiente, iar instanțele naționale nu au luat în considerare modificarea legislației privind controlul judecătoresc asupra acestor activități. În ce privește însă încălcarea art. 6 par. 1 și 3 lit.d din Convenție, Curtea a reiterat că aceste garanții prevăzute în paragraful nr. 3 al art. 6 reprezintă o aplicare specifică a principiilor statuate în paragraful nr. 1 al aceluiași articol, ceea ce determină analiza unitară a acestora (cauza *Deweer c. Belgiei*, par. 56).

În cauză, Curtea a constatat că, raportat la prevederile Codului de procedură penală, instanțele naționale au încuviințat ca probă transcrierea conversațiilor interceptate de procuror, iar această probă nu avea un valoare prestabilită, potrivit regulilor procedurale. Înregistrările nu au fost apreciate de instanțe ca o recunoaștere a vinovăției, susceptibilă să constituie nucleul motivelor privind vinovăția reclamantului.

Curtea s-a arătat satisfăcută de faptul că instanțele naționale și-au întemeiat soluțiile pe un ansamblu consistent de probe. Instanțele au reținut declarațiile martorilor încuviințați atât acuzării, cât și apărării, valorificând oportunitatea de a analiza punctele de vedere aflate în conflict, oferind explicații pentru respingerea celorlalte cereri ale apărării. Curtea a respins și susținerea reclamantului, care a invocat faptul că nu a mai fost ascultat de instanțele naționale în procedura rejudecării după casare, cu argumentul că reclamantul nu a ridicat această

obiecție nici în fața instanțelor interne și nici în cererea inițială adresată Curții. Pentru aceste motive, Curtea a respins acest capăt de cerere, potrivit art. 35 par. 3 lit. a și par. 4 din Convenție.

În cauza *Valentino Acatrinei c. României*, invocând încălcarea art. 6 par. 1 și 3 din Convenție, reclamantul s-a plâns de nerespectarea normelor procedurale la momentul trimiterii sale în judecată de către procuror, în special neobținerea încuviințării din partea Ministrului Justiției, faptul că era nelegală interceptarea convorbirilor sale telefonice întrucât interceptarea a fost efectuată înainte de începerea urmăririi penale; reclamantul a susținut că martorii și L.P. au fost constrânși de procuror să declare împotriva lui, acuzațiile aduse împotriva sa fiind nefondate; a mai pretins reclamantul că au fost falsificate considerentele sentinței primei instanțe. Reclamantul a mai susținut că s-a dispus schimbarea încadrării juridice a infracțiunilor de către prima instanță fără a pune această schimbare în discuția părților precum și că instanțele au interpretat în mod eronat mijloacele de probă din dosar.

Reclamantul a invocat și alte motive în susținerile sale referitoare la încălcarea art. 6 din Convenție, motive pe care de altfel le-a invocat și în recursul declarat împotriva sentinței de condamnare și care au primit răspunsuri detaliate din partea instanței supreme. Instanța de recurs a acordat o atenție deosebită modului în care au fost respectate dispozițiile procedurale în timpul desfășurării anchetei care îi avea în centru pe judecătorii inculpați și a arătat considerentele pentru care a apreciat că aceste dispoziții au fost respectate (*mutatis mutandis, Kudeshkina c. Rusiei*, par. 97, și *Oleksandr Volkov c. Ucrainei*, par. 136).

Curtea a reținut că nu există motive pentru a contrazice argumentele furnizate

în motivare de instanțele naționale din moment ce nu a constatat omisiuni procedurale grave în desfășurarea procesului în care inculpații au fost magistrați.

Curtea a constatat că instanțele naționale au pronunțat soluțiile de condamnare pe baza unui probatoriu complex: ascultarea mai multor martori propuși de acuzare și de apărare, precum și analizarea argumentelor părților aflate în conflict.

În concluzie, Curtea a considerat că procedura privită în ansamblul său a respectat exigențele dreptului la un proces echitabil, nefiind încălcat art. 6 par. 1 și 3 lit. d) din Convenție.

e) Dreptul de a fi asistat în mod gratuit de un interpret.

A. Principii generale.

Dreptul prevăzut la art. 6 § 3 e) din Convenție, de a fi asistat în mod gratuit de un interpret, înseamnă că acuzatul care nu înțelege sau nu vorbește limba folosită în sala de audiere are dreptul la serviciile gratuite ale unui interpret, astfel încât să-i fie tradus sau interpretat orice act al procedurii declanșate împotriva sa, al cărui sens trebuie să îl înțeleagă pentru a beneficia de un proces echitabil.

Cu toate acestea, alin. 3 lit. e) nu impune o traducere scrisă a tuturor probelor documentare sau a tuturor probelor oficiale aflate la dosar (*Kamasinski c. Austriei*, pct. 74). În această privință, este necesar să se observe că textul dispoziției în cauză face referire la un „interpret”, și nu la un „traducător”. Acest lucru lasă să se întrevadă că o asistență lingvistică orală poate fi suficientă pentru cerințele Convenției. Nu este mai puțin adevărat că asistența acordată în materie de interpretare trebuie să permită acuzatului să cunoască faptele de care este învinuit și să se apere, în special oferind instanței versiunea proprie asupra evenimentelor (*Husain c. Italiei*).

B. Aplicarea principiilor generale în cauzele împotriva României.

În cauza *Baka c. României*, Curtea observă că reclamantul a fost prezent pentru prima dată în fața instanțelor la 8 octombrie 1998, după ce a fost arestat de către poliția de frontieră. Cu această ocazie, în prezența avocatului care declarase apel împotriva hotărârii din 26 ianuarie 1998, reclamantul, care fusese întrebat dacă dorea să fie asistat de un interpret, a fost de acord ca grefiera de ședință, care cunoștea limba maghiară, să asigure interpretarea. În cadrul acestei ședințe, reclamantul a fost audiat și a semnat declarația aferentă, care i-a fost tradusă.

La 22 octombrie 1998, curtea de apel a acordat o amânare, pentru asigurarea asistenței reclamantului de către un interpret și pentru audierea a doi martori, la solicitarea avocatului reclamantului. Curtea observă că, în cadrul acestei ședințe, G.F. l-a recunoscut pe reclamant drept autorul infracțiunilor și că probele aflate la dosar nu permit să se rețină că au fost făcute alte declarații cu această ocazie. Cu toate acestea, în cadrul următoarei ședințe, aceea din 12 noiembrie 1998, pe parcursul căreia reclamantul a beneficiat de asistența unui interpret, G.F. a fost audiat din nou de curtea de apel. Reclamantul a luat cunoștință de concluziile avocatului său, ale parchetului și ale lui G.F., care i-au fost traduse de către interpret, și a putut să își exprime punctul de vedere.

Deși reclamantul consideră că interpretarea de care a beneficiat ar fi fost mediocră și falsă, Curtea subliniază că nimic din dosar nu demonstrează că

interpretarea respectivă ar fi fost deficientă sau ineficientă în orice alt fel. În măsura în care reclamantul susține că autoritățile române nu i-au furnizat nici o traducere, nici scrisă, nici orală, a hotărârii din 19 noiembrie 1998, Curtea observă că acesta nu a formulat nicio cerere în acest sens, la momentul comunicării hotărârii respective, la 27 ianuarie 1999. În afară de aceasta, Curtea nu poate să rețină că reclamantul, după discuțiile cu avocatul său, nu a înțeles care era conținutul acestei hotărâri, având în vedere că din observațiile reclamantului reiese că posibilitatea de a formula recurs pare să fi fost luată în considerare de acesta la momentul respectiv.

Ținând seama de considerațiile precedente, Curtea consideră că asistența reclamantului de către un interpret a fost adecvată în sensul art. 6 par.1 și al art. 6 par. 3 e) din Convenție, întrucât persoana în cauză a avut posibilitatea de a participa efectiv la propriul proces, și că, prin urmare, procedura penală, considerată în ansamblu, nu poate fi considerată inechitabilă.

Nota redacției: Articolul reprezintă introducerea lucrării "Dreptul la un proces echitabil. Aspecte penale. Hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului pronunțate în cauzele împotriva României" (2 vol.), publicată de Editura Universitară, București, 2015, sub semnătura unui colectiv compus din: Cristinel Ghigheci, Mihaela Lavinia Cîrciumaru (coord.), Dragoș Călin, Ionuț Militaru, Mihaela Vasiescu, Roxana-Maria Călin, Anamaria-Lucia Zaharia, Paula-Andrada Coțovanu, Florin Mihăiță, Cristina Radu, Victor Horia Dimitrie Constantinescu, Irina Alexandra Ghergheșanu, Vasile Bozeșan, Beatrice Ramașcanu, Alexandra Lăncrănjan, Iulian Balan.